

”Ku oppii sanomaan laitosta kodiksi, niin siellä on hyvä olla”

Narratiivinen tutkimus koulukodin
perhekotinuorten kokemuksista

Pro Gradu -tutkielma
Tapio Hirsivaara
Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustiede
Lapin Yliopisto
2018

Tiivistelmä

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Ku oppii sanomaan laitosta kodiksi, niin siellä on hyvä olla”. Narratiivinen tutkimus koulukodin perhekotinuorten kokemuksista

Tekijä: Tapio Hirsivaara

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 61 sivua + 4 liitettä

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Koulukotinuorista ja erityisesti sen perhekotinuorista on tehty tutkimusta varsin vähän. Tämä tutkimus keskittyy koulukodin perhekotinuorten koulukotiajasta saamiinsa kokemuksiin.

Tutkimuksen teoriaosassa tarkastellaan koulukotia, koulukotinuorta sekä lastensuojelua. Työssä kuvataan tutkittavien ilmiöiden säännöspohjaa, käsitteitä sekä aikaisempia tutkimuksia. Koulukotinuoren ympärille liittyviä käsitteitä lähestytään syrjäytymisen, käytöshäiriöiden ja kouluvaikeuksien kautta. Koulukotia tarkastellaan erityisenä lastensuojelullisena toimintona hoidon ja erityisopetuksen perspektiivistä.

Tutkimukselle on asetettu neljä tutkimuskysymystä. Ne kohdennetaan erityisesti koulukodin perhekotiin sijoitettujen nuorten kertomuksiin ajastaan ennen koulukotia, perhekodissa olostaan sekä tulevaisuudestaan.

Tutkimushenkilöinä on kuusi perhekotinuorta, joiden elämänvaihe oli kaikilla sama: koulukotivaihe oli heillä takana, he olivat lähteneet pois koulukodista ja olivat toisen asteen opintojen alkuvaiheessa. Tutkimusaineisto on hankittu avoimella teemahaastattelulla. Tulometodina ja tulosanalyysin perustana on narratiivinen menetelmä.

Tutkimustulokset osoittavat, kuinka perhekotinuorten elämää ennen koulukotia kuvasi koulunkäynnin vaikeudet ja häiriökäyttäytyminen, joka johti lastensuojelun asiakkuuteen ja eri tuloreittien kautta laitossijoitukseen koulukodin perhekotiin. Koulukotinuoret ovat erityisessä syrjäytymisvaarassa, erityisesti kouluvaikeudet ja peruskouluaikeiset käytöshäiriöt nousevat tutkimustuloksista esiin. Tuloksissa nuoret kertovat koulukodin roolista rajojen asettajana ja korjaavana tekijänä syrjäytymiskehitykselle. Tuloksissa tulee myös esiin perhekodin merkitys kodinomaisena ja yhteisöllisenä ympäristönä nuorille. Tulokset osoittavat nuorten pitävän erittäin tarpeellisena kokemaansa lastensuojelun interventiota.

Tutkimus antaa välineitä lastensuojelun kehittämiseksi. Koulukotityö on arvokasta.

Avainsanat: koulukoti, perhekoti, lastensuojelu, narratiivinen tutkimus, kouluvaikeudet, syrjäytyminen

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

(vain Lappia koskevat)

”Pystymetsää ja laakeeta pelto,
maisema herättää jumalanpelkoo
Täällä taivas roikkuu uhkaavana
päittemme yllä”

”Oot nuori ja rauhaton sydän,
kyllästyny tähän kuolleeseen kylään
Kun maltat mielesi,
päaset maailmaan kylää”

”Älä tyri nyt, älä lyö yli nyt
Älä antaudu angstin valtaan
Jengi pykinyt, on huolella leikkinyt
kuoleman kanssa jo vuosia nyt”

”Käy koulut ja hanki pätevyys,
et voi panna sitä päihteiden syyks,
ettet pystynyt pitämään rotia.
Vaikket nyt kestä sun kotia,
mee eteenpäi ku sotilas”

Jukka Poika – Älä tyri nyt

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Koulukoti ja koulukotinuori	9
2.1 Valtion Koulukodit	9
2.2 Syitä koulukotisijoitukseen.....	10
2.2 Koulukodin erityiskoulu	11
2.3 Hoito ja kasvatustyö koulukodissa.....	13
2.4 Kirjaaminen, raportointi ja yhteistyö	15
2.5 Käytöshäiriöt ja psyykinen oirekuva.....	16
2.6 Syrjäytyminen.....	17
2.7 Aikaisempia tutkimuksia	19
3 Lastensuojelu	21
3.1 Lastensuojelulaki	22
3.2 Lastensuojelun tukimuodot.....	22
3.2.1 Ehkäisevä lastensuojelu.....	23
3.2.2 Avohuollon tukitoimenpiteet	23
3.2.3 Kiireellinen sijoitus.....	23
3.2.4 Sijaishuoltopalvelut ja huostaanotto	24
3.3 Lastensuojelulle ominaisia piirteitä	25
4 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	29
5 Tutkimuksen toteutus.....	30
5.1 Tutkimusympäristö ja tutkimushenkilöt.....	30
5.2 Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä.....	32
5.3 Narratiivisuuden rakenne ja käsitteistö	33
5.4 Kerronnallisuus tutkimusaineistona.....	35
5.5 Tutkimusaineiston keruu.....	36
5.6 Aineiston analyysi	37
5.7 Luotettavuus ja eettisyys.....	39
5.8 Tutkijan oma positio ja esiymmärrys aiheesta.....	41
6 Tutkimustulokset.....	43
6.1 Aika ennen koulukotia	43

6.2 Koulukotiin sijoitus	45
6.3 Koulunkäynti koulukodilla	47
6.4 Elämä perhekodissa	48
6.5 Itsenäistymisen kokemukset	50
6.6 Kokemus puuttumisen tarpeellisuudesta	51
7 Pohdinta.....	52
7.1 Tutkimuksen tarkastelua	52
7.2 Tulosten yhteenveto	53
7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet.....	55
7.4 Tulosten pohdintaa	56
Lähteet.....	58
Liitteet	62
LIITE 1 – ICD-10 Tautiluokituksen mukaiset käytöshäiriön diagnostiset kriteerit	62
LIITE 2 – THL - Rajoitustoimenpiteiden toimeenpano ja niitä koskeva päätöksenteko pähkinänkuoressa	63
LIITE 3 – Haastatteluja ohjaava kysymyslista	66
LIITE 4 – Nuorten ja ohjaajien käyttämää sanastoa / slangia	67

1 Johdanto

Pidin avovaimoni kanssa Valtion koulukodin perhekotia 2013–2015. Asuin ja tein töitä yhteensä seitsemän 12–18 -vuotiaan nuoren kanssa. Nuoret olivat perhekotiin sijoitettuja oman kotikuntansa toimesta lastensuojelun asiakkaina. Alun Jukka-Pojan *Älä Tyri Nyt* -kappaleen sanojen tarkoituksena on avata lukijalle mielikuva koulukodista ja sen nuorista. Perhekodin nuorten päästessä pois peruskoulusta esitimme yhdessä avovaimoni kanssa nuorille kevätjuhlassa tämän kappaleen, jota niin moneen kertaan myös nuorten kanssa yhteisillä automatkoilla perhekodin reissuissa kuunneltiin.

Koulukodilla oli tuolloin 33 asukaspaikkaa, nuoret olivat sijoitettu kahdelle avo-osastolle, erityisen huolenpidon osastolle, itsenäistymisyksikköön, sekä perhekotiin. Koulukodilla nuoret käyvät omaa erityiskoulua noin 8 oppilaan luokissa. Koulun nuoret ovat kaikki 13–18 -vuotiaita. Kaikille lapsille tehdään erityisen tuen päätös ja yksilöllisen koulutyön suunnitelma. Nuoret ovat sijoitettu koulukotiin esim. koulunkäynnin ongelmien, käytöshäiriöiden tai muiden lastensuojelullisten syiden vuoksi kuten perheväkivalta tai päihteiden käyttö.

Asumalla nuorten kanssa samassa talossa ja jakamalla saman arjen oppi tuntemaan heitä, sekä ymmärtämään että heillä kaikilla on tarjottavana ainutlaatuisia kokemuksia ja muistoja lastensuojelusta. Tuona aikana siis minua alkoi kiinnostaa perhekodin nuorten oma kokemus ja oma ääni heidän ajastaan liittyen lastensuojeluun.

Tällä tutkielmalla pyrin tuomaan kerronnallisuuden avulla esiin sitä kokemusmaailmaa, jota koulukodin perhekotinuorilla on koettuna. Haastattelin perhekodin kuutta nuorta heidän kokemuksistaan noin 6-18 kuukautta sen jälkeen, kun he olivat jo lähteneet koulukodista itsenäistä elämää kohti. Aikomus on tehdä pitkittäistutkimuksena haastattelu samaista nuorista myös, kun heidän olisi aika siirtyä jatkokoulutuksen jälkeen työelämään.

Koulukodeista Suomessa tutkimusta on tehty verrattain vähän. Koulukodit ovat myös Suomessa tai vähintäänkin Pohjoismaissa uniikkeja lastensuojelun yksiköitä. Tässä

tutkielmassa koulukodeille ominaisen tiedon tuottamiseen hyödynnän erityisesti Manu Kitinojan (2005) *Kujan päässä koulukoti* teosta tuomaan koulukotien tilastoja, sekä Pirkko Lehto-Salon (2011) väitöskirjaa *Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus?*.

2 Koulukoti ja koulukotinuori

Tässä kappaleessa avaan erityistä käsitettä koulukotinuoresta; mitä se tarkoittaa ja mitä kaikkea sen käsitteen alle mahtuu. Ymmärtääkseen käsitettä on paneuduttava erityisesti koulukotiin ja siinä ympäristössä olevaan nuoreen.

Koulukotinuori nimensä mukaisesti tarkoittaa nuorta, joka on sijoitettuna koulukotiin. Koulukotiin sijoituksen syyt ovat yleensä moninaiset, kuten koulunkäynnin vaikeudet, päihdeongelmat tai kodin ongelmat. Näihin ongelmiin paneudun myöhemmissä alakappaleissa. Koulukodin koulu itsessään on erityiskoulu, jossa opiskelu tapahtuu pienryhmissä. Suurin osa koulun oppilaista on sijoitettuna koulukodin eritasoisiin asumisyksiköihin, jotka pääsääntöisesti sijaitsevat koulun välittömässä läheisyydessä.

Kaikki koulukodit ovat sisäoppilaitoksia, joiden yhteydessä toimiva peruskoulu muodostaa organisatorisesti toisen kahdesta koulukodin pääelementistä, ”koulusta” ja ”kodista”. (Kitinoja 2005.)

2.1 Valtion Koulukodit

Suomessa koulukoteja on seitsemän kappaletta, joista valtion koulukoteja on viisi. Tutkielmassa paneudun valtion koulukoteihin, jonka yhteydessä siis perhekotiyksikköä olen ollut pitämässä.

Koulukotien tehtäväksi kuuluu kasvatus ja opetus, sekä niiden rinnalle tullut hoito, joka eri muodoissaan on yhä keskeisempi osa nykyisen koulukodin toimintaa. Koulukodeissa puhutaan kokonaiskuntoutuksesta, sekä toimintaan kuuluu kuntoutuksen lisäksi jälkihuoltoa ja seurantaa. (Kitinoja 2005.)

Valtion koulukotien verkkosivuilla (THL 2018) määritellään koulukotia seuraavasti: ”Valtion koulukodit ovat vaativan sijaishuollon ja vaativan erityisen tuen perusopetuksen

valtakunnallisia palveluntuottajia. Koulukodit ovat erikoistuneet tuottamaan palvelua, jossa sijaishuolto ja erityisopetus muodostavat kuntouttavan kokonaisuuden. Palvelun keskeisinä sisältöinä ovat lapsen kehitystason ja tarpeiden mukainen kasvatus ja ohjaus, erityisopetus, terveen psyykkisen kasvun tuki, perhetyö ja tarpeen mukaan mm. päihdetyö. Valtion koulukodit järjestävät erityisen huolenpidon palvelua, jolla voidaan turvata kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevien ja haastavimmin oireilevien lasten ja nuorten hoito, huolenpito ja opetus. Valtion koulukodeissa voidaan antaa myös mielenterveyslaissa tarkoitettuja mielenterveyspalveluja lukuun ottamatta tahdosta riippumatonta hoitoa.”

Koulukodit ovat lastensuojelun laitoshuollon yksiköitä, jotka toimivat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, sekä opetushallituksen alaisuudessa. (THL 2018.)

Koulukodeilla on pitkä historia Suomessa, ennen kuin niitä kutsuttiin koulukodeiksi, niin ne tunnettiin kasvatuslaitoksina, jotka aloittivat toimintansa 1800-luvun loppupuolella. Kasvatuslaitosten tehtävänä oli vastata ”pahantapaisten lasten kasvatuksesta ja huollosta”. (Lehto-Salo 2011.)

Valtion koulukodeilla on pitkä kokemus nuorten vaikeiden psykososiaalisten tilanteiden hoitamisessa. Koulukodeilla on tapahtunut paljon erikoistumista esimerkiksi erityisen huolenpidon yksiköiden muodossa. Koulukotien palvelujen kysyntä on kasvanut viime vuosina entisestään, lasten ja nuorten ongelmien muuttuessa yhä vaikeammaksi ja monimutkaisemmaksi. (Kitinoja 2005.)

2.2 Syitä koulukotisijoitukseen

Koulukotioppilaiden iät vaihtelevat 10-19 -vuotta. Keskimääräinen koulukotiin sijoitusikä on noin 15 -vuotta koulukotisijoituksen alussa. Suurin osa koulukotiin sijoitetuista lapsista tulee siis peruskoulun yläkouluun.

Sijoitusta edeltäneet ongelmat lapsilla ja heidän perheillään ovat moninaiset. Ongelmat voidaan ryhmitellä emotionaalisiin, sosiaalisiin tai pedagogis-sosiaalisiin ryhmiin. Selkeästi suurimmat ongelmat liittyvät lapsen käyttäytymispiirteisiin ja toimintatapoihin liittyviin ongelmiin, kouluvaikeuksiin tai ongelmiin aiemmassa sijaishuoltopaikassa.

Koti- ja perheongelmat ovat myös huomattavassa roolissa liittyen lapsen koulukotisijoitukseen. Lapsilla kolmella neljänneksellä on ollut häneen itseensä liitetyn ongelmien lisäksi yksi tai useampi ongelma, joka on luokiteltu koti- ja perheongelmaksi. (Kitinoja 2005.)

Koulukotiin sijoitetuista nuorista 79 % ovat huostaanotettuja ja koulukotiin tulevista nuorista 62 % ovat olleet jo aiemmin sijoitettuina johonkin toiseen sijaishuoltopaikkaan. Koulukotisijoituksen tärkeimpinä syinä katsotaan pääasiassa olevan syyt jotka liittyvät nuoreen itseensä, viidesosalla nuorista syiden katsotaan johtuvan pääosin perheestä.

Tyypillisin syy koulukotisijoitukseen ovat vaikeat kouluongelmat, näitä 90% koulukotinuorista. 83 %:lla nuorista on käytösongelmia, 56 %:lla päihteiden haitallista käyttöä, 49%:lla rikollisuutta, sekä 38%:lla ongelmia aiemmassa sijaishuoltopaikassa. (Kitinoja 2005.)

Kodin ja perheen ongelmia esiintyy kolmella neljästä nuoresta. Yleisimpiä vanhempain mainitsemia ongelmia ovat perheen hajoaminen (83%), haitallinen päihteidenkäyttö (71 %), perheväkivalta (71 %), sekä isän antisosiaalisuus (63 %) (Lehto-Salo 2011, 41.)

Kitinojan (2005) mukaan myös muita yleisimpiä syitä koulukotisijoitukseen ovat seuraan liittyvät ongelmat (32 %) ja tästä erityisesti vahingollinen ystäväpiiri.

Koulukotien voidaan katsoa olevan ikään kuin lastensuojelun viimeisiä vaihtoehtoja vaikeasti oireileville nuorille. Tärkeimpänä tehtävänä kasvatuksellisen tuen ja hoidon lisäksi koulukodeilla on merkittävänä tavoitteena saada nuoren peruskoulun oppivelvollisuus suoritettua, sekä saada nuori kiinnittymään jatko-opiskeluun.

2.2 Koulukodin erityiskoulu

Koulukodissa kaikki nuoret käyvät koulukodin omaa erityiskoulua pienryhmissä. Jokaiselle nuorelle tehdään HOJKS, eli Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (OPH 2014, 67.) Suunnitelmassa ilmenee oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja tuen antaminen. Kaikki erityistä tukea koskeva oppilaan tuki kirjataan HOJKSiin. Kyseessä on kirjallinen suunnitelma, jossa

määrittellään oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteet, sisällöt, käytettävät opetusjärjestelyt, pedagogiset menetelmät, sekä oppilaan tarvitsema tuki ja ohjaus.

Opetus erityiskoulussa järjestetään pienryhmäopetuksena, luokkakokojen ollessa noin neljästä kahdeksaan oppilasta. Luokasta löytyy opettajan lisäksi myös kouluavustaja, joka toimii opettajan apuna tukien erityisopetusta.

Koulukodin koulun jokaisella oppilaalla on siis henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, jonka mukaan heidän tuen tarpeensa koulun käyntiin kartoitetaan yksitellen. Jokainen oppilas opiskelee pienryhmämuotoisesti erityisopetuksessa.

”Opiskelun yksilöllisyys toteutuu erityisopettaja – avustaja työparin ohjauksessa pienissä opetusryhmissä. Tavoitteena on, että oppilas saa peruskoulun suoritettua omia vahvuuksiaan ja voimavarojaan hyödyntäen.” (THL 2018).

Koulukodin opetusmuotona toimii siis luokkamuotoinen erityisopetus. Ennen koulukotia noin kaksi kolmasosaa oppilaista ovat jo olleet luokkamuotoisessa erityisopetuksessa ja kolmannes siirretty erityisopetukseen vasta koulukotisijoituksen aikana. Koulukotioppilailla aiempaan kouluhistoriaan on kuulunut kotipaikkakunnallaan runsaasti koulussa tehtyjä erityisjärjestelyitä. Vaikka lasta ei olisikaan siirretty luokkamuotoiseen erityisopetukseen ennen koulukotia, moni heistä on saanut erityisopetusta. (Kitinoja 2005.)

Koulukotisijoituksen yleisin ja ensisijaisin tavoite liittyy koulunkäyntiin ja siihen liittyviin ongelmiin. Suurimmalle osalle koulukotiin sijoitetuista lapsista on asetettu erilaisia koulunkäyntiin liittyviä tavoitteita. (Kitinoja 2005.)

Tyypillisimmät kouluvaikeudet koulukotiin sijoitetuilla nuorilla ovat käyttäytymisen ongelmat, keskittymisvaikeudet ja oppimisvaikeudet. Käyttäytymisen ongelmiin koulunkäynnissä liittyy erityyppiset tarkkaavaisuuden ongelmat tai levottomuus.

2.3 Hoito ja kasvatusta koulukodissa

Käytännön kasvatustyö koulukotien osastoilla lähtee selkeään arjen rakentamisesta nuorelle. Nuoret asuvat asumisyksiköissä, esimerkiksi tyttöjen ja poikien osastolla, tai muilla vastaavilla osastoilla kuten perhekotiosastolla. Osastojen koot vaihtelevat, yleisesti ottaen osastot ovat noin 7 paikkaisia. Osastoilla on jatkuvasti henkilökunta paikalla läsnä nuorten kanssa. Osaston henkilökuntaan kuuluu tehtävään koulutetut ohjaajat sekä vastaava ohjaaja. Koulukodeista löytyy myös erityistyöntekijöitä, kuten sosiaalityöntekijöitä tai perhetyöntekijöitä.

Keskeisenä kasvatustapahtumana koulukodissa, kuten muuallakin lastensuojelussa toimii omaohjaajuus. (Tervonen-Arnkil 1999.) Omaohjaajuus toimii siten, että nuorelle määritetään yleensä kaksi omaohjaajaa, jotka toimivat lähimpänä tukena lapsen ja hänen perheen rinnalla. Omaohjaaja pysyy pääsääntöisesti samana koko koulukotisijoituksen ajan. Omaohjaajat ovat apuna arjessa ja tukevat lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä. Omaohjaajatyön tavoitteena on saada luottamuksellinen vuorovaikutussuhde ohjaajan ja lapsen välille, joka mahdollistaa nuoren vaikeidenkin asioiden käsittelemisen. Omaohjaajatyön sisältöä määrittää ja ohjaa lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka laaditaan yhdessä koko lasta koskevan hoidon ja kasvatuksen parissa työskentelevän työryhmän kanssa. Työryhmä koostuu huoltajista, osaston ohjaajista, koulukodin erityistyöntekijästä ja lapsen opettajasta.

Hoidon ja kasvatuksen tarkoituksena on tukea nuoren psyykkistä kasvua suojaavia tekijöitä, jotka vahvistavat nuoren elämänhallintaa ja auttavat ennaltaehkäisemään myöhempiä mielenterveysongelmia. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa kartoitetaan lapsen psyykkisen tuen tarvetta ja hoito määritetään yksilöidysti. Koulukodilla käytössä on erilaisia menetelmiä psyykkisen hyvinvoinnin tueksi, kuten ART (aggression replacement therapy). Nuorisopsykiatrian poliklinikoiden kanssa on yhteistyötä myös erilaisten terapioiden ja kartoitusten muodossa.

Koulukodeilla myös päihdetyötä, tässä hoitomahdollisuutena esimerkiksi päihdehoitajakso, jossa tilanne kartoitetaan ja hoito kestää yleensä neljä viikkoa. Yhteistyötä tehdään ympäröivien päihdekliniikkien kanssa myös päihdehoidon

muodossa. Lasten päihteidenkäyttöä voidaan myös seurata alkometrillä ja huumausaineseuloilla, nämä toimenpiteet kuitenkin vaativat erillisen rajoitustoimenpiteen.

Perheen kanssa tehtävä yhteistyö on myös keskeinen osa koulukodin kasvatustyötä. Perheisiin ollaan viikoittain tekemisissä, sekä kotikäyntejä tehdään usein. Omaohjaajien lisäksi kotikäyntejä tekee myös perhetyöntekijä, joka pyrkii ratkaisemaan perheen sisällä olevia mahdollisia ongelmia.

Haastavimpien nuorten hoitomuotona koulukodeilta löytyy erityisen huolenpidon hoitajakso. Hoitajakso tapahtuu suljetulla osastolla, jakson kestäen 1-3 kuukautta. Hoidon tarkoituksena on määräaikaaisesti auttaa nuorta hänen käytöksen ollessa itselleen tai muille vahingollista. Nuoren käytös hoitajaksoa ennen on voinut olla esimerkiksi sellaista, että nuori karkailee, käyttäytyy aggressiivisesti, tekee paljon rikoksia tai on päihderiippuvainen. Hoitajakson tarkoituksena on pysäyttää vahingollinen käytös ja saada nuorelle siihen hetkeen sopiva hoito. Erityisen huolenpidon hoitajaksolle moniammatillisen työryhmän lisäksi osallistuu lääkäri ja psykologi. Nuorelle tehdään yksilöllinen erityisen huolenpidon hoitosuunnitelma, jossa nuorelle määritetään hoidon tarve, tavoitteet ja miten näihin tavoitteisiin päästään. Hoitajakson jälkeen nuori siirtyy hänelle suunniteltuun jatkopaikkaan hoitoon.

Itse työskentelin avovaimoni kanssa perhekotiosastolla, jossa olimme molemmat vastuussa olevia ohjaajia/perhekotiohjaajia. Meidän lisäksi yksikössä työskenteli apuna yksi perhekotiohjaaja. Perhekotiosasto poikkesi muista osastoista hieman, osaston tarkoituksena oli saada nuorille kodinomainen ympäristö, jossa heillä oli ympärivuorokautisesti omaohjaajat paikalla. Perhekotiajatuksen mukaan, toimimme viidelle lapselle ”perhekotivanhempina”. Perhekotiosasto oli koulukodin välittömässä läheisyydessä, nuoret kävivät koulukodin muiden lasten tavoin koulukodin koulua. Osasto itsessään ei organisatorisesti poikennut muiden osastojen toiminnasta.

Perhekotityössä lasten kasvatukseen kuului heidän kasvua ja kehitystä tukevan kodinomaisen ympäristön rakentaminen, selkeiden päivärutiinien ja rajojen muodostaminen, koulunkäynnin tukeminen ja yhteistyö lasten perheiden kanssa. Viisipaikkaisessa perhekotiyksikössämme meidän aikana kerkesi olla seitsemän eri nuorta, heidän kanssa olemme edelleen tekemisissä. Tuimme myös nuorten itsenäistymistä heidän siirtyessä asumaan omaan asuntoon ja autoimme jatko-opiskeluasioissa toiselle asteelle.

2.4 Kirjaaminen, raportointi ja yhteistyö

Kunnan sosiaalityöntekijät yhdessä vanhempien ja muiden lapsen parissa työskentelevien kanssa tekevät päätöksen koulukotisijoituksesta. Sijoitus seuraa yleensä asiakassuunnitelmapalaverissa sovittua suunnitelmaa, jossa lapsen edun kannalta on nähty parhaaksi sijoittaa lapsi koulukotiin.

Asiakassuunnitelmapalaverit ovat siis moniammatillisia yhteistyöpalavereita, joissa asiakkaan – eli lapsen ja perheen asioista päätetään lastensuojelulain mukaisin keinoin. Koulukodin nuorilla asiakassuunnitelmapalavereita on aina tarpeen vaatiessa, mutta vähintään puolen vuoden välein. Palavereissa tarkastellaan lapsen tilannetta ja tavoitteita, onko saavutettu haluttu hoito ja kasvatusta, sekä mitä toimenpiteitä tulevalle.

Koulukotinuorista myös tehdään päivittäiset kirjaukset heidän päivän tapahtumista. Kirjaukset ovat lapsen luettavissa hänen halutessaan, kun hän täyttää 18 -vuotta.

Sosiaalitoimeen ja vanhemmille kirjoitetaan kuukausittain kuukausiraportti, jolla kootusti käsitellään lapsen asiat viimeisen kuukauden aikana. Kuukausiraportin täyttää opettaja, sekä omaohjaajat. Lapsen poistuessa koulukodista tehdään myös hoito- ja kasvatusyhteenvedo, jossa tarkastellaan kulunutta aikaa koulukodissa yhteistyössä lapsen kanssa työskennelleen tiimin kanssa.

2.5 Käytöshäiriöt ja psyykkinen oirekuva

Käytöshäiriöllä tarkoitetaan pitkäkestoista, toistuvaa käytöstä, joka rikkoo muiden perusoikeuksia tai ikäkauteen liittyviä sosiaalisia normeja ja sääntöjä. Käytöshäiriön diagnosointiin kerätään tietoja usealta lapsen tai nuoren parissa toimivalta lähteeltä, kuten vanhemmilta tai opettajilta. Suomessa käytöshäiriön diagnosointiin käytetään ICD-10 tautiluokituksen kriteeristöä. (Lehto-Salo 2011.)

ICD-10 Käytöshäiriön diagnostiset kriteerit – LIITE 1

Käytöshäiriöt ovat emotionaalisen ja sosiaalisen käyttäytymisen häiriötiloja, jotka on syytä erottaa ohimenevistä käyttäytymisen ongelmista. (Kitinoja 2005.)

Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla on huomattava psykiatrisen sairastumisen riski sekä tavanomaista suurempi alttius antisosiaaliseen elämäntapaan. Käytöshäiriöt itsessään myös ennustaa myöhempää rikollisuutta. (Manninen 2013.)

Lehto-Salon (2011) väitöskirjatutkimuksen mukaan 88,5 %:lla koulukotinuorista oli psykiatrinen diagnoosi. Yleisimpinä mielenterveyden häiriöinä käytöshäiriö (76 %), mielialahäiriö (50 %) ja päihdehäiriöt (40 %). Itsetuhoisuutta esiintyi yli 40 %:lla nuorista. Tarkkaavaisuushäiriötä esiintyy vain 20 %:lla, mutta tämä haasteellista diagnosoida erilleen käytöshäiriöstä.

Mannisen (2013) väitöskirjatutkimuksen mukaan koulukotinuorilla esiintyi merkitsevästi yleisväestöä enemmän erityyppisiä psykiatrisia oireita. Viiden vuoden seuranta-ajalla yli puolet koulukotinuorista saivat merkinnän rikosrekisteriin. Rikollisuus vahvasti sukupuolittunutta, 75 % pojista saivat rikosrekisterimerkinnän jostakin rikoksesta. Puolella pojista oli rikosrekisterimerkintä rikoksesta, johon liittyi väkivaltaa.

Kitinojan (2005) tutkimuksen mukaan koulukotiin sijoitettujen lasten rikoksia ja rikosepäilyjä yli 70 % tapauksissa oli erilaiset omaisuusrikokset, kuten näpistyksen tai varkaudet.

Käyttäytymisen ongelmat voidaan luokitella ulos- ja sisäänpäin suuntautuvaksi. Aggressiivinen, riitaisa, epäsosiaalinen tai tehtäviään laiminlyövä käyttäytyminen

lapsella voidaan luokitella ulospäin suuntautuvaksi häiriökäyttäytymiseksi. Sisäänpäin suuntautuvien käyttäytymisen ongelmiksi voidaan määritellä käyttäytyminen, mikä suuntautuu sisäänpäin, pois sosiaalisesta ympäristöstä. Tällaisia käytösmalleja voi olla esimerkiksi ahdistuneisuus, depressiiviset oireet tai eristäytyminen. Usein ulos-, sekä sisäänpäin suuntautuvat ongelmat korreloivat keskenään, sekä voivat myös esiintyä päällekkäisinä. Murrosikäisillä, joilla ilmenee antisosiaalista käyttäytymistä tai alkoholin väärinkäyttöä, usein esiintyy myös ahdistushäiriöitä ja depressiivisiä oireita. (Kitinoja 2005, 41-44.)

Antisosiaalisen käyttäytymisen ekologista mallia (Kitinoja 2005, 47-49) voidaan käyttää selittämään käytöshäiriöiden syntyä. Tässä selitysmallissa käyttäytymiseen vaikuttaa neljä tekijää:

1. Intrapersonalliset tekijät: Yksilön ominaisuudet yksin tai ympäristön interaktiossa vaikuttavat antisosiaalisen käyttäytymisen käyttöönottoon.
2. Ihmissuhdeprosessit: Eri ikävaiheiden ihmissuhteiden kanssavaikutukset
3. Käyttäytymispuitteet: Olosuhteet jossa ihmissuhteet saavat muotonsa.
4. Yhteisöllinen konteksti: Kulttuuriset prosessit, jotka saavat aikaan tai vähentävät antisosiaalista käyttäytymistä.

Vaikka käyttäytymisen ongelmat ovat tyypillisiä lastensuojelun asiakkaille, ei silti voi väittää, että käyttäytymisen häiriöt yleensä johtavat lastensuojeluasiakkuuteen. Kitinoja (2005) väittääkin että lastensuojeluasiakkuuden, huono-osaisuuden ja käyttäytymisen häiriöiden välillä on kausaaliteetti, etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa asiakkuuden voidaan nähdä johtuneen lapsen ei-toivotusta käyttäytymisestä.

2.6 Syrjäytyminen

”Käytöshäiriöön liittyy useita kehityksen riskitekijöitä, keskeisimpinä koulutuksellinen alisuoriutuminen, rikollisuus, mielenterveyden häiriöt sekä teiniraskaudet. Näin ollen käytöshäiriö on merkittävä riski syrjäytymiselle työelämästä.” (Lehto-Salo 2011, 17).

Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna syrjäytymisellä tarkoitetaan yksilöiden, perheiden tai yhteisöjen ajautumista tavanomaisen ja yleisesti sopivana pidetyn elämäntavan, resurssien hallinnan tai elintason ulkopuolelle. Syrjäytymiskäsitteen voidaan katsoa yleisesti langettavan syrjäytymisen johtaneet syyt yksilön vastuulle. Tärkeää olisi myös tarkastella syrjäyttämisen käsitettä, jossa painopisteenä ovat ympäristötekijät jotka vaikuttavat syrjäytymiseen. Syrjäytyminen on kuitenkin aina prosessi ja syrjäytymiskehitykseen vaikuttavat sekä ulkoiseen että sisäiseen elämänhallintaan liittyvät tekijät. Nuoren syrjäytymisprosessia voidaan kuvata viiden vaiheen kautta: 1) ongelmia kotona ja koulussa, 2) epäonnistuminen koulussa ja koulun keskeyttäminen, 3) heikko asema työmarkkinoilla, 4) taloudelliset ongelmat ja riippuvuus yhteiskunnasta, sekä 5) elämänhallinnan ongelmat, päihde- ja mielenterveysongelmat ja rikollisuus. (Äärelä 2012.)

Syrjäytymisessä on kyse jäämisestä sivuun normaalina pidettävästä kasvusta ja kehityksestä. Syrjäytymisen edetessä elämänhallinnan taidot vähenevät ja elämässä esiintyvät ongelmat lisääntyvät. Syrjäytyminen on yksi kansantaloudellisesti merkittävimmistä ongelmista yhteiskunnassamme. Koulukotinuoret ovat erityisen suuressa vaarassa syrjäytyä. (Manninen 2013.)

Syrjäytymisen käsitteelle ei ole yhtä selkeää määritelmää, syrjäytyneenä voidaan pitää yleisesti sellaista nuorta, joka on työvoiman ja opiskelun ulkopuolella, jolla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. (Myrskylä 2012.)

Psykiatriset oireet suurelta osin vaikuttavat syrjäytymiseen, vaarantaen ja vinouttaen nuoruusiän normaalin kehityksen. Koulunkäynnin ongelmat johtavat myöhempään kouluvaikeuksiin toisella asteella, mikä myös edesauttaa syrjäytymisriskin muodostumiseen. Olennaista on tunnistaa erityistä tukea tarvitsevat nuoret, ratkoa heidän ongelmia, sekä tukea heidän itsetuntoa ja kasvua vähentääkseen syrjäytymisriskiä.

Koulukodin tärkeänä hoidon ja kasvatuksen tehtävänä onkin nimenomaa puuttua niihin mekanismeihin ja prosesseihin, mitkä vaikuttavat negatiivisesti nuoren elämänhallintaan ja lisäävät syrjäytymisriskiä.

2.7 Aikaisempia tutkimuksia

Suomalaiset Valtion koulukodit ovat lastensuojelun muodoltaan ja toimintatavoiltaan omanlaisiaan ja sitä on tutkittu verrattain vähän. Koulukotien historiasta on kirjoitettu muutamia tutkimuksia, kuten Tarja Pösön (1993) *Kolme koulukotia* ja Matti Salmisen (2001) *Koulukotityön sisältö, laatu ja tuloksellisuus*. Matti Salmisesta mainittakoon sen verran, että hän työskentelee tällä hetkellä Valtion koulukotien johtajana.

Tässä työssä useaan otteeseen lähteenä käytetyt teokset Manu Kitinojan (2005) *Kujan päässä koulukoti*, sekä Pirkko Lehto-Salon (2011) *Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus?* ovat kattavia tutkimuksia koulukotinuorista itsestään, kouluhistoriastaan, sekä heidän ja perheensä taustoista.

Muita tärkeitä tutkimuksia ovat Marko Mannisen (2013) väitöskirja *Koulukotiin sijoitettujen nuorten psyykinen oirekuva ja ennuste*, sekä Markku Jahnukaisen (2004) *Koulukodissa ja koulukodin jälkeen*. Jahnukaisen (2004) teos tutkii vuosina 1996 ja 2000 Valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemuksia, sekä jälkiseurantaa.

Taru Kekoni, Manu Kitinoja ja Tarja Pösö (2008) ovat myös tehneet tutkimuksen koulukotien erityisestä huolenpidosta. Teos tutkii erityisen huolenpidon osastoja (EHO), mikä on erityinen lastensuojelullinen hoitomuoto haasteellisille lapsille.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES) tuottaa pääasiassa tutkimusta koulukodeista Suomessa.

Kitinojan (2005) mukaan Suomalaista lastensuojelukäytäntöä ja koulukotijärjestelmää on vaikeaa tai jopa mahdotonta verrata muiden maiden vastaaviin järjestelmiin. Menetelmät, käsitteet ja lainsäädäntö poikkeavat selvästi maiden välillä. Tästä syystä luotettavien kansainvälisten vertailujen tekeminen on haasteellista ja vaikeaa. Lähin vastaava koulukotijärjestelmä löytyy naapuristamme Ruotsista, jossa näitä kutsutaan ”erityisvalvontakodeiksi”. Ruotsin erityisvalvontakotien tutkimusta löytyy Levin (2004) *Nuorisokodit Ruotsissa*, Jahnukaisen (2004) teoksessa *Nuoruus ja Koulukoti*.

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (2018) ylläpitää tilastoja eri maiden budjetoinnista ja näiden avulla kansainvälinen vertailu eri maiden sosiaalipalveluiden budjettien välillä mahdollistuu. Mutta kuten jo aiemmin mainittu, lastensuojelujärjestelmien poikkeavuuden vuoksi kansainvälinen vertailu on vaikeaa.

Nuorten käytöshäiriöitä ja päihteiden väärinkäyttöä koskevia tutkimuksia maittain löytyy laajasti. Esimerkiksi *Journal of Child Psychology and Psychiatry* on julkaissut useita tutkimusartikkeleita koskien käytöshäiriöitä, tästä esimerkkinä Barbara Maughanin yms. (2004) tutkimus Iso-Britanniasta *Conduct Disorder and Oppositional Defiant Disorder in a national sample: developmental epidemiology*.

3 Lastensuojelu

Lastensuojelu on nimensä mukaisesti lasta suojelevaa toimintaa, jossa tavoitteena on taata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017).

Toiminta on arvosidonnaista, jossa tärkeintä on aina lapsen etu. Lastensuojelun arvopohjaa ohjaa mm. Suomen perustuslaki ja YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Tarkemmin lastensuojelun toimintaa säätelee laissa lastensuojelulaki (417/2007). Muita lakeja joissa määritellään lapsen edusta on mm. sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000), sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983).

Lastensuojelulla on sekä oikeus, että velvollisuus puuttua epäkohtiin ja järjestää tarvittavia palveluita.

Lastensuojelu erityisalana pitää sisällään omaa käsitteistöä, sekä ammattikieltä. Tutkielman ymmärtämisen kannalta on välttämätöntä avata ydinkäsitteistöä.

THL:n (2017) lastensuojelun tilastoraportti:

Lastensuojeluilmoitus tehtiin 76 116 lapsesta. Yhtä lasta kohden tehtiin keskimäärin 1,8 lastensuojeluilmoitusta. Lastensuojeluilmoitusten määrä (139 368) kasvoi 15 prosenttia edellisestä vuodesta.

Vuonna 2017 sijoitettiin kiireellisesti 4 081 lasta, mikä on 15 prosenttia enemmän kuin vuonna 2016. Huostassa olleiden määrä pysyi vakaana ja oli vuonna 2017 yhteensä 10 526 lasta. Kodin ulkopuolelle oli vuoden 2017 aikana sijoitettuna 17 956 lasta ja nuorta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 55 884 lasta ja nuorta vuonna 2017, määrä väheni 1 146 asiakkaalla (2 %) edellisestä vuodesta.

Lastensuojelun sisällän monenlaisia tukitoimia, joita avaan tässä kappaleessa tarkemmin. Lastensuojelun toimintaa ohjailee paitsi yleismaailmalliset ihmisoikeusjulistukset, niin erityisesti lastensuojelulaki, sekä sosiaalihuoltolaki.

Uuden sosiaalihuoltolain (2014) myötä lastensuojelun painopiste on muuttumassa kohti mallia, jossa lastensuojelu tarjoaa perhepalveluita ilman lastensuojelun asiakkuutta.

Lakimuutos mahdollistaa perheiden yleisesti saatavaksi palvelut, joita aiemmin oli saatavissa vain lastensuojelun avohuollon tukitoimina. (Hämeen-Anttila 2015.)

3.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi, lapsen tarpeet ja toiveet huomioiden. Sen tehtävänä on taata lapselle turvallinen kasvuympäristö, tarjota läheisiä ja myönteisiä ihmissuhteita ja turvata hoito ja kasvatus sekä lapsen omia ominaisuuksia tukeva koulutus. Lapsen on saatava osakseen ymmärrystä ja hellyyttä. Lasta ei saa kurittaa fyysisesti tai kohdella muutoin loukkaavasti. Lasta tulee kasvattaa kohti aikuisuutta ja tukea vastuullisuuteen. Lapsen kasvatus on ensisijaisesti vanhempien tehtävä, mutta yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja lapsi sekä perhe on tarvittaessa ohjattava lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007. 417, 2. §.)

Lastensuojelun tukimuotoja ovat avohuollon tukitoimenpiteet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä niihin liittyvät sijaishuoltopalvelut ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 2007. 417, 3. §).

Lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman velvoittavuutta on korostettu sosiaalihuoltolaissa. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan myös avohuollon tukitoimina. (Räty 2012.)

3.2 Lastensuojelun tukimuodot

Lastensuojelun tukimuotoja käytettäessä noudatetaan niin sanottua lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että viranomainen valitsee lievimmän mahdollisen tavan perheen ongelmiin puuttuessa. (Mikkola 2004, 79–85.)

3.2.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä toimia kunnan perus- ja erityispalveluissa, joilla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on lisäksi kunnan peruspalveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava tuki ja erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Erityistä tukea voidaan järjestää kunkin hallintokunnan sisällä tai hallintokuntien välisenä yhteistyönä. (Lastensuojelu 2012.)

3.2.2 Avohuollon tukitoimenpiteet

Avohuollon tukitoimenpiteisiin ryhdytään, jos kasvuolot tai lapsi itse vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä. Tukitoimenpiteiden tehtävänä on vahvistaa lapsen vanhempien ja muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja. Avohuollossa pyritään löytämään sellaisia tukimuotoja, joista asiakkaat itse uskovat hyötyvänsä. Ensisijaisesti pyritään tukemaan lasta ja perhettä niin, että lapsi voisi asua omassa kodissaan. (Roos 2004).

Lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. (Räty 2012.)

3.2.3 Kiireellinen sijoitus

Kiireelliseen sijoitukseen ryhdytään silloin kun lapsi on välittömässä vaarassa tai muuten kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi välittömästi lapsen kasvun vaarantavat elinolot, huoltajien äkillinen kykenemättömyys lapsesta huolehtimiseen, perheväkivallan kohteeksi joutuminen tai äkilliset kriisit. Vanhemmat

voivat olla kykenemättömiä huolehtimaan lapsestaan esimerkiksi päihteiden, mielenterveysongelmien, onnettomuuden tai sairauden takia. Kiireellinen sijoitus voi kestää yhdellä päätöksellä enintään 30 päivää, jonka aikana tehdään selvitys huostaanoton tarpeesta. Jos selvitystä ei ehditä tehdä ensimmäisen 30 päivän aikana, voidaan kiireellistä sijoitusta jatkaa toiset 30 päivää. (Lastensuojelulaki 38 §.)

Kiireellisessä sijoituksessa on yleensä kyse akuuttitilanteista, jonka tilanteen selvittämistä ei tilanne ja lapsen etu huomioon ottaen voida enemmälti selvittää ennen sijoitusta. Kiireellisen sijoituksen tarve voi perustua esimerkiksi lapsen hoidosta vastuussa olevien aikuisten käyttäytymiseen tai menettelyyn. Äkillisen sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, kun lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan humalatilansa tai akuutin mielenterveysongelmansa johdosta. (Räty 2012).

3.2.4 Sijaishuoltopalvelut ja huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun äärimmäisin ja viimeisin keino. Lapsen huostaanotto toteutetaan, jos hänen kasvunsa ja kehityksensä on vakavassa vaarassa. Lastensuojelulaissa huostaanoton kriteerit kiteytetään kolmeen kohtaan, joita ovat lapsen terveyden ja kehityksen vaarantuminen, avohuollon tukitoimien riittämättömyys sekä lapsen edun toteutuminen sijaishuollossa. Ennen huostaanottoa lapsen ja perheen tilannetta arvioidaan hyvin monipuolisesti ja tarkasti. Huostaanoton tarvetta arvioitaessa voidaan pyytää lausuntoja kaikilta lapsen kanssa tekemisissä olleilta tahoilta, kuten lääkäreiltä, opettajilta ja lastentarhaopettajilta. Huostaanotto tehdään aina toistaiseksi ja se voidaan lakkauttaa, jos lapsen tai vanhempien elämässä tapahtuu muutoksia tai jos se ei ole vasten lapsen etua. (Roos 2004, 15.)

Sosiaalityöntekijän on ensisijaisesti aina arvioitava lapsen etua, mutta tämä saattaa olla joskus haasteellista määrittellä tai erottaa siitä mikä on perheen etu. Mikäli perheessä ongelmat ovat vaikeita ja lapsen turvallinen kasvu on tästä vaarantunut, niin lapsen edun mukaista olisi huostaanotto. Tämä kuitenkin voi aiheuttaa muun perheen tilanteen

pahenemista, joka edelleen voi vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen huonontavalla tavalla.

Pyrkimyksenä on aina yhteistyö vanhempien kanssa, muttei tämä kaikissa tilanteissa onnistu.

Huostaanottoon voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, tai jos avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömäksi.

Lastensuojelulain 40 §:n mukaan huostaanottoon on ryhdyttävä vain, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Tai jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään. (THL 2018)

3.3 Lastensuojelulle ominaisia piirteitä

Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa

Rajoitustoimenpiteillä tarkoitetaan toimia, jossa lapsen oikeuksiin puututaan lapsen edun sitä niin vaatiessa.

Rajoitustoimenpiteitä ovat: yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen, omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. (Lastensuojelulaki 2007)

Perusoikeuksien rajoittamisen on perustuttava aina lakiin. Rajoitusperusteiden tulee olla tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä. Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. (Räty 2012).

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdistaa ainoastaan: kiireellisesti sijoitettuun, huostaanotettuun tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksellä

sijoitettuun lapseen Toimenpiteitä ei saa käyttää, jos lapsi on sijoitettuna avohuollon tukitoimena. (Lastensuojelulaki 2007.)

Yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta rajoitustoimenpiteitä saa käyttää ainoastaan sijaishuollon laitoshoidossa. Lastensuojelulaissa tarkoitettuja laitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit sekä muut niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (perhekoti-yhteisöt, perhetuki- ja perhekuntoutusyksiköt sekä perheryhmäkodit).

Yhteydenpidon rajoittamista koskevia säännöksiä sovelletaan myös perhehoitoon. Niitä ei siis sovelleta avohuollon sijoituksiin. (Lastensuojelulaki 2007.)

Rajoitustoimenpiteiden käyttämisen yleiset edellytykset

Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen rangaistuksena on kiellettyä. Toimenpiteitä voidaan käyttää vain siinä määrin kuin lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus tai lapsen huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen välttämättä vaatii. On valittava aina lievin mahdollinen toimenpide.

Rajoitustoimenpiteen käyttäminen on lopetettava heti, kun sen käytölle ei enää ole lain mukaisia perusteita. Toimenpidettä on myös heti lievennettävä, jos se on mahdollista.

Lapsen tilannetta on seurattava jatkuvasti ja on tehtävä päätös toimenpiteen lopettamisesta, jos perusteita jatkamiselle ei enää ole. Rajoitustoimenpiteet on toteutettava aina mahdollisimman turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

Rajoitustoimenpiteitä saa käyttää vain siihen tarkoitukseen kuin kussakin säännöksessä on erikseen määritetty,

Eduskunnan oikeusasiamies katsoi ratkaisuisaan 7.3.2013 (1901/2/12 ja 1932–1945/2/12), että sijoittajakunnat olivat laiminlyöneet laitokseen sijoittamiensa lasten sijaishuollon ja rajoitustoimenpiteitten valvonnan. Oikeusasiamies ei pitänyt kantelun kohteena olleita, lastensuojelulaitoksessa käytettyjä sääntöjä ja kasvatusten menetelmiä niin sanotusti normaalina kotikasvatuksena. (Eduskunnan ratkaisu 2013.)

Myös sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto VALVIRA totesi selvityksessään vuonna 2013, ettei kaikissa lastensuojeluyksiköissä ei osata tehdä riittävää eroa rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisten keinojen välille. Joitakin rajoitustoimenpiteitä

oli perusteltu talon säännöillä. VALVIRAn mukaan yksiköissä tulisi olla yhteisesti sovittuja menettelytapoja ja toimintaohjeita haastavien arjen tilanteiden varalle. (THL 2018.)

Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen

Rajoitustoimenpiteet on aina kirjattava. Kirjaamisella turvataan toimenpiteiden käytön seuranta ja valvonta. Kirjaamisella on tärkeä merkitys arvioitaessa lapsen tarvitsemaa apua ja tukea. Toistuva rajoitustoimenpiteiden käyttäminen on usein merkki siitä, että lapsi tarvitsee enemmän tukitoimia tai hoitoa. (Lastensuojelulaki 2007, 74 §.)

Päätöksenteko ja kirjaaminen

Jos käy ilmi, että asiakassuunnitelmaa on tarkistettava välittömästi, laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvan henkilön on viipymättä ilmoitettava asiasta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen kanssa on keskusteltava häneen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden syistä ja mahdollisista vaikutuksista hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja asiakassuunnitelmaan.

(Lastensuojelulaki 2007.)

Toimenpiteet sijoituspaikassa, jossa ei saa käyttää rajoitustoimenpiteitä

Perus- ja ihmisoikeussäännökset edellyttävät, että rajoitustoimenpiteiden käyttö perustuu täsmällisiin ja tarkkarajaisiin laissa määriteltyihin edellytyksiin. Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen merkitsee puuttumista lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin.

On tärkeää, että rajoitustoimenpiteitä koskevat säännökset tunnetaan myös niissä sijaishuoltopaikoissa, joissa niitä ei saa käyttää. Säännökset määrittävät sen, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä hoito- ja kasvatuskeinoina. Jos lapsen hoito ja huolenpito edellyttäisi

rajoitustoimenpiteiden käyttämistä, eikä sijoituspaikalla ole lain mukaan oikeutta niitä käyttää, on harkittava onko sijaishuoltopaikka oikea.

Jos sijoituspaikalla ei ole lain mukaan oikeutta rajoitustoimenpiteiden käyttämiseen, ei voida toimia siten, että toimenpiteitä tosiasiasa käytetään, mutta jätetään kirjaamatta ja asianmukaiset päätökset tekemättä.

Yksittäisessä tilanteessa on aina toimittava siten, ettei lapsen henki, terveys tai turvallisuus vaarannu. Valvonta on järjestettävä siten, ettei lapsi pääse vahingoittamaan itseään tai muita. Esimerkiksi vahingollisten esineiden pois ottaminen hyvin pieniltä lapsilta on normaalia turvallisuuden varmistamista, mikä ei tietenkään edellytä erillisen päätöksen tekemistä.

Kriisitilanteista on ilmoitettava välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (tarvittaessa sosiaalipäivystyksen kautta). Sosiaalityöntekijä arvioi tarvittavat jatkotoimet selvittäen kokonaistilanteen ja arvioiden, mikä on lapsen etu. Tilanteesta riippuen kyseeseen voi tulla esimerkiksi keskustelu lapsen kanssa, neuvottelu lapsen asioissa, kiireellinen sijoitus tai viimesijaisesti sijaishuoltopaikan muuttaminen.

Ennen sijaishuoltopaikan vaihtamista on pohdittava esimerkiksi: saako perhehoitaja riittävästi tukea? Saako lapsi tarvitsemansa tuen ja palvelut? Onko lapselle erityisen tuen tarvetta?

Jos lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti, saattaa tulla kyseeseen rikoslaissa säädetty hätävarjelu. Sen mukaan aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana. Arvioinnissa otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. Hätävarjelua voidaan käyttää myös toisen henkilön suojaamiseen, esimerkiksi suojattaessa lasta toisen lapsen hyökkäykseltä. Tilanteet arvioidaan oikeuskäytännössä aina yksittäistapauksellisesti ja kyseessä on aivan viimesijainen keino. Kasvatukselliset keinot ovat aina ensisijaisia. (Rikoslaki 2004, 4, 4. §.)

(THL 2018.)

Rajoitustoimenpiteet pähkinänkuoressa – LIITE 2

4 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia koulukodin perhekotinuorten kokemuksia, sitä millä tavoilla lastensuojelun kokemukset ja koulukoti esiintyvät heidän kertomuksissaan.

Tutkimukselle on annettu neljä tutkimuskysymystä:

1. Mitä koulukodin perhekotiin sijoitetut nuoret kertovat ajastaan ennen koulukotia?
2. Mitä koulukotiin sijoitetut nuoret kertovat perhekotiajastaan?
3. Miten koulukodin perhekotinuoret näkevät tulevaisuutensa?
4. Minkälaisia ovat heidän kokemuksensa lastensuojelun puuttumisesta heidän elämäänsä.?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusympäristö ja tutkimushenkilöt

Perhekodissamme asui eri aikaan yhteensä seitsemän nuorta. Näistä seitsemästä kuusi oli samassa koulunkäyntivaiheessa, menossa kohti itsenäistä elämää.

Koulukodin perhekotiyksikön toiminta-ajatus on olla kodinomainen ympäristö koulukotia käyville nuorille. Perhekotiin sijoitettujen nuorten oletetaan olevan ”perhekotikelpoisia”, eli problematiikaltaan kodinomainen ympäristö tukee parhaiten heidän kasvua ja kehitystä. (Haikari 2009.)

Perhekodilla on yhteensä viisi asiakaspaikkaa. Perhekodilla on kaksi vakituista, nuorten kanssa yhdessä asuvaa perhekotiohjaajaa ympärivuorokautisesti, jotka olivat päävastuussa kasvatuksesta, sekä yksi normaalia työaikaan tekevä kiertävä perhekotiohjaaja. Perhekoti fyysisesti sijaitsi koulukodin koulun ja muiden osastojen ulkopuolella, ikään kuin erillisenä kokonaisuutena. Koulukodeilla ei ole enää tällä hetkellä yhtään toimivaa perhekotiüksikköä. Tähän mahdollinen syy ei ole selvillä. Perhekotiohjaajan työajan ollessa ympärivuorokautista kasvaa työn kuormittavuus huomattavasti verraten muiden osastojen ohjaajien työaikaan.

Nuorten perhetaustojen voidaan katsoa olevan yksi suurimmista vaikuttavista tekijöistä heidän oireilevaan käytökseensä. Tutkimushenkilöiden yksityisyyttä suojatakseni voin kuvailla perhetaustoja vain yleisellä tasolla. Perheistä löytyy alkoholismia, avioeroja, heikkoa sosioekonomista asemaa, perheenjäsenten kuolemia, kasvatuksellista kyvyttömyyttä ja muita vastaavia koulukotilasten taustoille tyypillisiä ongelmia.

Nuoret

Kappaleessa esittelen lyhyesti haastattelussa mukana olleet nuoret, kuitenkin en paneudu liian tarkkoihin yksityiskohtiin yksityisyyden suojan takaamiseksi.

Ketään nuorta ei ole sijoitettu suoraan kotoa koulukotiin vaan lastensuojelun muita tukimuotoja kotipaikkakunnalla on yritetty. Tukimuotojen jäädessä tehottomaksi on koulukotisijoituksen katsottu olevan aiheellinen.

Jonne on sijoitettu koulukotiin 13 -vuotiaana pääasiallisena syynä aiempien lastensuojelun tukimuotojen tehottomuus. Poissaolot koulusta alkoivat viidennellä luokalla, jonka jälkeen lastensuojelu ollut mukana eri muodoissa. Koulupoissaolojen lisäksi Jonnella mukaan tullut nopeasti vandalismia, karkailua sijaishuoltopaikasta ja rajatonta käyttäytymistä.

Hermannin aikaa ennen koulukotia kuvastaa koulunkäynnin vaikeudet, sekä hänen itsensä kuvaama ADHD, johon ei tarjottu riittävää apua tarpeeksi ajoissa. Hän kertoo myös paljon alakouluikäisenä varastelusta, sekä hermojen menettämisestä usein koulussa. Hermannin kertoo huonon kaveriporukan vaikuttaneen suuresti hänen häiriökäytökseen kotipaikkakunnallaan.

Veetillä on nuorista pisin lastensuojelun sijoitus. Hän kertoo asuneensa neljäsluokkalaisesta asti sijoitettuna. Ensin sijoittavan kunnan omassa yksikössä, josta sijoitus ammatilliseen perhekotiin, minkä jälkeen sijoitus koulukodille. Veetin koulunkäynnissä mukana alakoulun ensimmäisiltä luokilta käytöshäiriöitä.

Saran sijoitus koulukotiin tapahtui seitsemännen ja kahdeksannen vuosiluokan välissä. Sijoittava kunta sijoitti aluksi Saran heidän omaan lastensuojeluyksikköön, mutta poissaolot koulusta, sekä karkailu johtivat siihen että Sara sijoitettiin koulukotiin.

Viljamin pääasiallinen syy koulukotisijoitukseen on selkeästi kouluvaikeudet ja siinä erityisesti luvattomat pitkät poissaolot koulusta. Hän, kuten Hermannin kertoo

keskittymisvaikeuksien aiheuttaneen käytöshäiriötä, kuten hermojen menettämistä kouluaikana.

Hannan sijoitus koulukotiin on johtunut koulupoissaoloista, sekä huonosta kaveriseurasta jonka kanssa hän vietti aikaa seitsemäsluokkalaisena. Sijoittavan kunnan omasta yksiköstä koulukäynti ei alkanut onnistua, joten sijoitus koulukotiin oli tarpeellinen.

5.2 Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä

”Kun tahdotaan ymmärtää ihmisiä ja heidän toimintaansa, kertominen ja kertomusten tutkiminen on luontainen tapa tehdä tutkimusta. Kertomusten avulla hankitaan ja muodostetaan tietoa sekä välitetään sitä toisille. Kaikkia tarinoita ei kuitenkaan niellä sellaisenaan, vaan joudutaan arvioimaan niiden luotettavuutta. Kertomuksellisuuteen nivELYvät näin monet tieteen tekemisen perusasiat: tiedon hankinta ja raportointi, luotettavuuden arviointi sekä tiedeyhteisön kriittinen keskustelu. Siksi kertomista ja kertomuksellisuutta on suorastaan vaikea välttää tutkimuksessa.” (Heikkinen 2015, 149).

Narratiivisen tutkimuksen ytimessä on tarinat ja tarinallisuus, kyseessä on siis laadullisen tutkimuksen menetelmä tai pikemminkin tutkimusote. Narratiivisesta tutkimuksesta puhutaan usein myös nimillä kerronnallinen, tarinallinen tai kertomuksellinen tutkimus. Narratiivisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on tarina tai ”narratiivi”, joka rakentaa ajallisesti yhteneväisen juonellisen tarinan.

Narratiivisuuden taustalla on sosiaalinen konstruktionismi jonka perusolettamuksia on, että ihminen konstruoi tietonsa ja myös identiteettinsä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen ja kertomusten välityksellä. (Purtilo-Nieminen 2009.) Ihmisen kokemusmaailma on uniikki ja yksilöllinen, eikä se ole toisen saavutettavissa. Narratiivisuus on keino toiselle saavuttaa tätä yksilön kokemusmaailmaa.

Narratiivisuus ei ole itsenäinen metodi, eikä koulukunta, vaan pikemminkin väljä viitekehys joka yhdistää kertomuksiin liittyvää tutkimusta eri tieteenaloilla. (Hyvärinen 2016.)

Narratiivinen eli kerronnallinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jossa huomio on kertomuksissa ja kertomisessa tiedon lähteenä ja rakentajana. Narratiivisuuden käsite tulee latinan kielestä sanasta *narratio* joka tarkoittaa kertomusta ja *narrare* kertomista. Narratiivisen tutkimuksen tärkeänä käsitteenä toimii tarina. Tarina on kertomuksen tapahtumarakenne, eli kuvaus tapahtumista tai tapahtumakulusta, joka vastaa kysymykseen mitä on tapahtunut. (Heikkinen 2015.)

Tarina rakentuu ajassa etenevistä tapahtumista (events), jotta tapahtumia voi tapahtua tarvitaan olevaisia (entities; existents). Olevaiset ovat intentionaalisia toimijoita eli henkilöitä (characters) tai tapahtumapaikkoja (settings), joissa tapahtumat tapahtuvat ja henkilöitä toimivat.

5.3 Narratiivisuuden rakenne ja käsitteistö

Kerronnallinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jonka huomio on kertomuksissa ja kertomisessa tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimuksen ja kertomusten suhdetta voi tarkastella kahdesta päänäkökulmasta: toisaalta tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia, toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää maailmasta tuotetuksi kertomukseksi. Narratiivisen tutkimuksen tärkeä käsite on tarina. Tarina on kertomuksen tapahtumarakenne, eli tapahtumien tai tapahtumakulun kuvaus, joka vastaa kysymykseen, mitä on tapahtunut. (Heikkinen 2015.)

Narratiivisuudessa maailmaa tulkitaan alati rakentuvana ja muuttuvana aikoihin ja paikkoihin sidottuna kertomuksena. Narratiivinen prosessi on jatkuvasti uusiutuva prosessi, sillä ihminen kertoessaan toisaalta heijastaa, mutta luo myös sosiaalista todellisuutta. (Hyvärinen 2016.)

Abbott (2009) mukaan narratiivi, eli kertomus esitettynä koostuu tarinasta ja kerronnallisesta diskurssista. Tarina pitää sisällään tapahtumia, eli tekoja ja sattumuksia, sekä entiteettejä eli henkilöitä ja tapahtumapaikkoja. Tarinan rinnalla kerronnallinen diskurssi vaikuttaa kertomukseen niinä tapoina millä tavoin tarina kerrotaan.

Tarinan perustavanlaatuinen ominaisuus on, että se koskee ajassa eteneviä tapahtumakuluja. Tapahtumat (events) voivat olla tekoja (actions) tai asioita, jotka tapahtuvat hänelle (happenings). (Hänninen 2015.)

Kerronnallinen tutkimus ei ole oikeastaan tutkimusmetodi, vaan pikemminkin tutkimusote, taustafilosofia tai tutkimuksellinen lähestymistapa. Kertomuksellisuus on tapa hahmottaa todellisuutta ja itseään, sekä koota ja muodostaa tietoa ympäröivästä todellisuudesta ja sen tapahtumista. Narratiivinen ajattelu on ihmiselle tunnusomainen ominaisuus. Eli pohjimmiltaan kerronnallisuus liittyy myös siihen, miten tietoa voi ylipäänsä hankkia tai muodostaa. Konstruktivistinen käsitys tiedosta edustaa tietoteoreettista relativismia, jonka mukaan tietäminen on suhteellista: ajasta, paikasta ja tarkastelijan asemasta riippuvaa. Konstruktivismin perusajatus on, että ihminen muodostaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa varaan. Ihmiset siis rakentavat – konstruoivat – tietonsa ja identiteettinsä. Tieto maailmasta, sekä käsitys itsestään on jatkuvasti rakentuva ja muutoksessa oleva kertomus. Tieto on kertomusten kudelma, joka saa jatkuvasti uutta materiaalia alati uusiutuvasta kulttuurisesta tarinavarannosta, ja liittyy siihen takaisin. Tutkimuksessa kertomukset ovat sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos. (Heikkinen 2015.)

Ihmiset jäsentävät kertomuksillaan olemassaoloaan, ja kertoessaan elämästään he samalla tavoittelevat eheyttä ja johdonmukaisuutta, mutta myös jatkuvuutta ja pysyvyyttä elämälleen. Narratiivisuudessa maailmaa tulkitaan alati rakentuvana ja muuttuvana aikoihin ja paikkoihin sidottuna kertomuksena sosiaalisen konstruktionismin hengessä. (Äärelä 2015.)

Kerronnallisella tutkimuksella pyritään siis saamaan tietoa, mutta koska tietäminen on suhteellista niin yksilöllisen tiedon saavuttamiseen käytetään tarinoita ja kerronnallisuutta. Kerronnallisuudessa on keskeistä ymmärrys, tiedon saaminen tarinasta.

5.4 Kerronnallisuus tutkimusaineistona

Tutkimusaineistoa voidaan tuottaa kolmella erilaisella tavalla: numeerisesti, lyhyiden sanallisten vastausten muodossa tai kerrontana. Kerrontaan perustuva narratiivinen aineisto voi olla esimerkiksi haastattelut tai kirjalliset vastaukset. Kerronnallista aineistoa ovat myös päiväkirjat, elämäkerrat tai muut dokumentit, mitkä eivät ole välttämättä alun perin tuotettu tutkimusta varten.

Narratiivinen tutkimusaineisto on suullisesti tai kirjallisesti tuotettua tai esitettyä kerrontaa.

Tyypillisin tapa kerätä ihmistieteellistä narratiivista aineistoa on haastattelu. Haastateltavalle korostetaan, että hän saa kertoa vapaasti, ja haastattelija tyytyy tarinan kerronnan aikana vain nyökyttelemään ja muilla tavoin kannattelemaan kerronnan etenemistä. (Hänninen 2015.)

Narratiivista aineistoa lähestytään joko narratiivien analyysillä (analysis of narrative) tai narratiivisella analyysillä (narrative analysis). Narratiivien analyysissä kyse on aineiston luokittelussa erilaisiin narratiiveihin. Kun taas narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden kertomuksen luomisessa aineiston kertomuksen perusteella. Kyseessä on siis kaksi täysin eri tyyppistä aineiston käsittelytapaa. (Polkinghorne 1995, 5.) Narratiivien analyysissä tutkimusaineistossa olevia kertomuksia analysoidaan ja niistä etsitään yhteisiä piirteitä tai teemoja. Narratiivisessa analyysissä puolestaan tuloksena on juonellinen kertomus, jossa tutkija järjestää aineistonsa ja tekee siitä synteesiä kertomukselliseen muotoon. (Purtilo-Nieminen 2009.)

Ihmisten kertomat tarinat liittyvät tosielämään, mutta ne ovat kuitenkin tulkintaa. Ihmisen kulloisessakin nykyhetkessä on läsnä henkilöhistoriallinen menneisyys ja ennakoitu tulevaisuus. Nykyhetki saa siis merkityksensä sekä menneisyydestä että tulevaisuudesta käsin. Itsestä kertominen on tulkinnallista toimintaa, eikä pelkkää menneisyyden faktojen kuvaamista. Kerronnassa nousee esiin ihmisen oma kokemus; se millä tavoin hän koki asiat ja mitä niistä hän kertoo. (Purtilo-Nieminen 2009, 61-65.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen kerännyt aineiston teemahaastatteluna. Teemahaastattelussa on mahdollista poimia pikkukertomuksia puheesta, joihin voi soveltaa narratiivisen analyysin keinoja. Kuten Purtilo-Niemisen (2009) väitöskirjassa, omassa tutkielmassani myös pyrin saamaan haastateltavien oman äänen kuuluviin, jotta he voisivat tuoda mahdollisimman paljon keskusteluun omia käsitteitään ja käsityksiään asioista. Avoimen haastattelun etuna oli myös se, että tarinoita ilmiöistä joita ei osannut hakea nousi myös esiin, muokaten tutkimuskysymyksiä jopa hieman aineistolähtöiseksi.

5.5 Tutkimusaineiston keruu

Koin tärkeäksi, että nuorten haastattelu tapahtuisi rennossa ilmapiirissä keskustelunomaisesti. Tärkeää oli myös se, että nuoret olivat jo lähteneet koulukodilta itsenäiseen elämään, näin saaden perspektiiviä sijoitukseensa ja koulunkäyntiinsä.

Haastatteluissa oli mukana avovaimoni Niina Koste haastateltavan lisäksi. Koin tärkeäksi rennon ja avoimen ilmapiirin muodostamiseksi sen, että olimme molemmat paikalla koska olimme toimineet yhdessä myös heidän perhekotivanhempinaan.

Rakensin yksinkertaisen haastattelurungon, joka oli jaettu neljään osa-alueeseen;

1. Aika ennen koulukotia. Kysymyksiä lapsuudesta asti, syitä jotka johtanut koulukotiin sijoitukseen.
2. Aika koulukodilla. Kysymyksiä koulukodin koulusta ja elämästä koulukodilla.
3. Aika koulukodin jälkeen. Jatko-opiskelupaikat, jälkihuolto.
4. Oma kokemus ja tulevaisuuden näkymät. Reflektiota koko sijoitushistoriasta ja siitä minkälaiset valmiudet tulevaisuuteen se on antanut.

Alkuperäinen tutkimusta ohjaava kysymyspaperi liitteenä 3.

Haastattelut toteutettiin noin 1-3 kuukautta nuorten siirryttyä toiselle asteelle opiskelemaan heidän sen hetkessä asuinkaupungissa. Menimme yhdessä kahvilaan, jossa haastattelu tapahtui miellyttävässä hengessä vähentäen haastatteluun liittyviä paineita nuoren osalta.

Haastattelut nauhoitettiin kahdella eri nauhurilla, mahdollisten häiriöiden välttämiseksi. Jokaisesta haastattelusta tuli noin 1,5 – 2 tuntia haastatteluaineistoa, joka on litteroitu analysoitavaksi tekstimateriaaliksi. Tekstiä yhteensä noin 150 sivua.

Aineiston muunto tekstimuotoon mahdollistaa erilaisten teemojen esiin nostamisen, sekä haastatteluiden keskenään vertailun ja analysoinnin.

5.6 Aineiston analyysi

Aineiston purku- ja analysointimenetelmänä käytän narratiivista tutkimusmenetelmää. Aineistoa käsitellessäni katsoin narratiivisen menetelmän olevan lähestymistapana se, jolla parhaiten tuotettua dataa saan esille tuotua. Nuorten kertomuksista nousee esiin tarinoita ja ilmaisuja, joita on syytä tutkia sellaisenaan saadakseen esiin mitä he haluavat kertoa.

Narratiivisen tutkimuksen perusmääreenä on se, että tutkimusaineisto koostuu kertomuksista. Neljä narratiivisen tutkimuksen tyyppiä on erotettavissa, jotka sijoittuvat ulottuvuuksien holistinen-kategoriaalinen ja sisällöllinen-muodollinen muodostamaan nelikenttään. Jako holistiseen ja kategoriaaliseen analyysiin viittaa siihen, tarkastellaanko kertomuksia kokonaisuuksina vai pilkotaanko niitä osiin. Purtilo-Niemisen (2009) mukaan aineiston jakoa voidaan tehdä myös horisontaalisena (temaattisena; narratiivien analyysi) tai vertikaalisena (narratiivinen analyysi).

Narratiivisen aineiston analyysi on ehdottomasti syytä aloittaa avoimella lukemisella, ilman kynää kädessä tai analyyttisiä apuvälineitä mielen pinnalla (Hänninen 2015).

Erilaisia narratiivisen analyysin keinoja on (1) Kertomuksen rakenteen analyysi, (2) Juonianalyysi, (3) Aktanttianalyysi, (4) Elämäntarina-analyysi, sekä (5) Tarinan vuorovaikutuksellista muodostumista jäljittävät analyysitavat.

- (1) Tässä analysoidaan kertomuksen rakennetta, kuinka se on esitetty. Tällä menetelmällä saadaan tarinan rakenteet tuotua esiin, esim. mikä tarinan osa kuvaa alkua ja loppua.
- (2) Juonianalyysillä etsitään tarinan juonta. Lyhyesti, millainen on tarinan lopputilanne suhteessa sen alkutilanteeseen ja tarinan arvokkaaksi määrittelemään asiantilaan, sekä millaisten tapahtumien kautta ja millaisten henkilöhahmojen varassa tarina etenee päätepisteeseensä.
- (3) Tämä analyysitapa on keino tarkastella tarinan syvärakennetta, eli sen dynamiikkaa tuottavia voimia. Tässä ei olla kiinnostuneita kertomuksen rakenteesta, vaan tarinan juonta kantavista voimista eli aktanteista.
- (4) Elämäntarina-analyysissä analysoidaan elämäntarinahaastattelun avulla syntynyttä elämäntarinaa kiinnittämällä huomiota sen keskeisiin teemoihin, yleiseen sävyyn, kielikuviin, huippu- ja pohjakohtiin sekä siinä edustettuihin henkilöhahmoihin.
- (5) Näillä analyysitavoilla eritellään sitä, miten kertominen asettuu osaksi luonnollisia vuorovaikutustilanteita.

Analyysitavoista rakentuu tutkimuksen kokonaisuus. Laajoissa teksteissä on tavallista ryhmitellä tarinat esimerkiksi juonensa perusteella tarinatyypeiksi, mutta kuitenkin esitellä ryhmiin sijoittuvat tarinat kukin erikseen. (Hänninen 2015.)

Narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston kertomusten perusteella. Narratiivinen analyysi ei kohdistu huomiota aineiston luokitteluun, vaan aineiston pohjalta muodostuu uusi kertomus, joka pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. (Heikkinen 2015.)

Analyysin tarkoituksena ei ole siis luokitella aineistoa, vaan muodostaa uutta tarinaa teemoista ja sisällöistä, mikä nousee tutkimuksen kannalta tärkeänä esiin.

Aineistoa käsitellessäni, sekä litteroidessani sitä tekstimuotoon, nousi esiin keskeisiä teemoja ja yhtäläisyyksiä (horisontaalinen/temaattinen narratiivien analyysi) joita tutkimustuloksissa nostan esiin. Laajan tekstin vuoksi ryhmittelen tarinat juonen perusteella tarinatyypeiksi, esitellen ne erillisinä.

5.7 Luotettavuus ja eettisyys

Narratiivisen tutkimuksen luotettavuus on yksi keskeisimmistä kysymyksistä. Koska narratiivinen tutkimus perustuu tulkinnalliseen ja konstruktivistiseen lähestymistapaan, on luotettavuutta lähestyttävä tästä näkökulmasta.

Perinteisesti tutkimukselle ovat tärkeitä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet. Validiteetti kertoo sen, kuinka harhattomasti mittari mittaa sitä mitä sillä halutaan mitata. Reliabiliteetti tarkoittaa puolestaan sitä ettei tulokseen vaikuta satunnaiset tekijät, kuten olosuhteet tai mittaja itse. Mittaus on siis luotettavaa, jos samasta aineistosta tehdyt mittaukset antavat samat tulokset eri mittauskerroilla. (Heikkinen 2015.)

Tulkinnallisessa tutkimuksessa, eli tässä tapauksessa kerronnallisessa tutkimuksessa, tutkijan on mahdotonta erottaa itseään todellisuudesta erilliseksi olennoksi. Tulkitseminen tapahtuu vuorovaikutuksessa kohteen kanssa ja siksi kohde ei ole tutkijasta erillinen kokonaisuus. Kerronnallisessa tutkimuksessa tutkijan mahdollisuus ymmärtää kohdettaan perustuu nimenomaan merkitykselliseen vuorovaikutukseen tutkimuskohteensa kanssa. Näin ollen tutkija on väistämättä osa tutkimuskohdettaan, jolloin perinteiset validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet eivät päde.

Koska kerronnallinen tutkimus perustuu erilaiseen näkemykseen tiedosta ja todellisuudesta, verraten perinteiseen tutkimukseen, niin siksi sitä varten on kehitetty uudenlaisia validointiperiaatteita laadun varmistamiseksi.

Heikkinen (2015) kuvaa validointia kerronnallisessa tutkimuksessa validiteetin sijaan. Hänen viisi tutkimuksen validointiperiaatetta ovat (1) historiallisen jatkuvuuden periaate, (2) refleksiivisyyden periaate, (3) dialektisuuden periaate, (4) toimivuuden periaate ja (5) havahduttavuuden periaate.

- (1) Periaatteella tarkoitetaan sitä, että kertomuksen ajalliset ja paikalliset yhteydet pyritään tuomaan lukijalle tiettäväksi.
- (2) Tutkijan on hyvä tarkastella omia ymmärtämysyhteyksiään suhteessa tutkimuksen kohteeseen.
- (3) Tulkinta on dialoginen ja dialektinen prosessi, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa tutkittavan kohteen ja muun maailman kanssa. Siksi laatua arvioitaessa olisi tärkeä huomioida ”totuuden” konstruointi yhdessä muiden kanssa.

- (4) Tutkimus tuottaa jotain hyödyllistä ja käyttökelpoista.
- (5) Parhaimmillaan tutkimus saa lukijan havahtumaan ja katselemaan maailmaa uudella tavalla.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteerit ovat haasteellisia, mutta esimerkiksi perusteellisella menetelmäkuvauksella voidaan mahdollistaa tutkimuksen toistettavuus. Tutkimusta tehdessä luotettavuutta tarkasteltaessa on huomioitava mahdollisuuksien mukaan myös tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat tekijät. (Hyvärinen 2016.)

Erityisesti viides kohta tutkimuksen validoinnissa nousee omassa tutkielmassani keskeiseksi. Aikomukseni on avata narratiivisen tutkimuksen keinoilla koulukodin perhekotinuorten maailmaa luoden uudenlaisen perspektiivin lukijalle. Yhtenä luotettavuusongelmana nousee esiin myös se, että nuorten tarinoissa saattaa olla asioiden liioittelua tai vääristelyä. Tämä ei kuitenkaan vaikuta siihen mitä tutkimuksella haetaan, eli yksittäisten henkilöiden omakohtaista kokemusta erityistyyppisestä maailmasta.

Heikkisen kuvaamien periaatteiden mukaan olen pyrkinyt tutkielmaa tekemään, erityisesti mielenkiinto viidennessä periaatteessa. Työllä haluan avata ja kertoa sitä tarinaa, mitä koulukodin perhekotinuorilla on itsellään kerrottavana sillä tavoin, että lukija saavuttaa uudenlaisen näkökulman heidän kokemuksiin.

Eettisenä lähtökohtana työlle on se, että nuorilla mahdollisuus tuoda äänensä kuuluviin ja reflektoida kokemuksiaan lastensuojelusta. Ajatuksena työllä myös henkisen hyvinvoinnin parantaminen siten että nuorilla mahdollisuus käsitellä historiaansa.

Tutkimukseen käytettyä aineistoa, eli nauhoituksia haastatteluista, pääsee kuuntelemaan vain haastatteluun osallistuneet henkilöt: Minä, avovaimoni ja haastateltava.

Haastattelussa en käytä tai tutki potilastietoja tai -materiaaleja. Haastatteluun osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Haastatteluun osallistuneilta turvataan identiteettisuoja, heidän nimiä eikä sijaishuoltolaitoksia ei julkisteta, ettei heitä voida yhdistää nuoriin. Nuorilta ja heidän vanhemmiltaan on saatu tutkimukseen lupa, kuitenkin nuoret täysi-ikäisiä tutkimuksen valmistuttua.

Teoriatietoa kerään niin, että se on luotettavaa ja sisältää uusinta tutkimustietoa.

Kerronnallisen tutkimuksen validiudelle voi olla vain yksi auktoriteetti: se ihminen, jonka tarinasta on kyse (Hänninen 2000). Tämä eettinen lähtökohta on myös narratiivisen tutkimuksen työtä ohjaava tekijä. Tutkijalle on tärkeä pysyä totuudenmukaisena sille tiedolle, jota hän esittää.

Eettisenä ongelmana työn kirjoittamiselle nousi esiin myös se, että haastatteluun osallistuneet nuoret eivät saisi tunnistaa toisistaan arkaluontoisia asioita jotka on yksityisesti ja luottamuksellisesti haastatteluissa noussut esiin. Vaikka ulkopuolinen ei pystykään haastateltavia tunnistamaan, on mahdollista tai jopa todennäköistä että haastateltavat tutkimusta lukiessaan löytävät itsensä ja entiset ystävänsä. Tästä syystä minulla kirjoittajana on tärkeä eettinen vastuu ylläpitää tietty herkkyys ja tahdikkaus siinä, mitä tekstiä julkaisen jotta se ei vahingoita kohdehenkilöitä.

5.8 Tutkijan oma positio ja esiymmärrys aiheesta

Työskentelin perhekotiohjaajana tutkimuksen kohteilla oleville nuorille. Tutkimus on saanut alkunsa niistä huomioista, joita tein perhekotiohjaajana toimiessani; Nuorten tämän hetkiseen elämäntilanteeseen oli selkeät syyt ja tapahtumat, jonka vuoksi he olivat koulukodissa. Heillä kullakin on uniikki polku siihen pisteeseen, jossa ovat nyt.

Tutkimusta tehdessäni minulla oli suuri vahvuus siinä, että olin elänyt ja jakanut arkea näiden nuorten kanssa. Tätä kautta oppinut tuntemaan heidät, sekä muodostanut tietyn tyyppisen luottamussuhteen, jonka varassa myös tämä tutkimus on tehty. Haastatteluja ajatellen ymmärrän mahdollisesti jo entuudestaan asiat, joita nuoret kertomuksissaan tuovat esiin. Toisaalta, tässä piilee ongelma siinä, että nuoret eivät myöskään täysin avoimesti halua kertoa kokemuksistaan mahdollisesti peläten paljastusten vaikuttaen jollakin tasolla meidän väliseen suhteeseen. On siis tärkeä huomioida läheinen suhde tutkimuksen kohdehenkilöiden ja tutkijan välillä, se miten sillä on sekä positiivisesti että negatiivisesti vaikuttava luonne tutkimustuloksiin.

Analysoitaessa aineistoa minun on muistettava oma esiymmärrykseni aineistosta nouseviin teemoihin ja pysyttävä mahdollisimman objektiivisena. Tämä on otettu huomioon jokaisessa vaiheessa tutkimusta tehdessä.

Haastatteluissa nousi esiin myös käsitteistöä ja slangia (LIITE 4), jota nuoret käyttivät kuvatessaan kokemuksia. Etuna työni kautta on se, että kykenen ymmärtämään kielikuvia joita aineistossa nousee esiin.

6 Tutkimustulokset

Haastatteluissa oli mukana kuusi nuorta, joiden kokemuksia tuloksissa tarkastellaan. Jonne, Hermanni, Veeti, Sara, Viljami ja Hanna (nimet, sekä muut tunnistetiedot muutettu). Heillä kaikilla on yksilöllinen tausta, sekä syyt koulukotisijoitukseen. Tarinoista kuitenkin nousee esiin yhteisiä piirteitä ja samankaltaisia kokemuksia. Tulokset on jaettu useaan toisistaan eriytyvään kokonaisuuteen aineistosta nousseiden teemojen perusteella.

6.1 Aika ennen koulukotia

Kaikilla nuorilla on erityyppisiä tukimuotoja käytetty ennen siirtoa koulukotiin. Koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa on yksilöllisiä eroja. Kouluvaikeuksiin on saatettu puuttua jo alakoulun ensimmäisiltä luokilta lähtien tai vaihtoehtoisesti koulukodin koulussa on ensimmäistä kertaa alettu opiskelemaan erityisopetuksen piirissä.

Lukivaikeudet tai keskittymisen häiriöt näkyvät nuorilla koulukotioppilaiden tyypillisellä tavalla. Käytöshäiriöitä esiintyy osalla perhekodin nuorista samaan tapaan kuin Kitinojan (2005) tutkimuksen ryhmällä. Pääsyynä kaikilla koulukotiin sijoitukselle kuitenkin oli koulunkäyntiin liittyvät ongelmat.

Jonne, Veeti ja Hermanni kertovat samantyyppistä tarinaa koulunkäynnistä alakoulussa. Keskittymisen vaikeudet ja levottomuus ovat heillä johtaneet luokkatiloissa käytöshäiriöihin, mitä heistä kukin kuvaavat ”*perseilynä*” tai ”*hölmöilynä*”.

Nuoret toivat esiin yksittäisiä opettajia kenen kanssa heillä koulunkäynti sujui, sekä opettajia jotka heidän kokemuksissaan vain pahensivat koulukäyttäytymistä.

Haastatteluissa nuoret kertovat rajattomasta häiriökäyttäytymisestä erityisesti koulussa, mutta myös vapaa-ajalla koulun ulkopuolella. Tämän käytösmallin katkaisemiseksi heillä kaikilla on yritetty tehdä erimuotoisia tukimuotoja kuten erityisopetusta koulussa. Tukimuotojen jäädessä riittämättömiksi on kunnan sosiaalityöntekijät nähneet tarpeelliseksi joko lastensuojelun avohuollon sijoituksen tai kiireellisen sijoituksen sijaishuoltoyksikköön. Ennen koulukotiin tuloa aiemmat sijaishuoltopaikat eivät ole kuitenkaan tuoneet tarpeellista muutosta käytökseen, joten sijoitus koulukotiin on nähty tarpeelliseksi lapsen koulunkäynnin, sekä turvallisen arjen takaamiseksi.

Koulukodit ovat vaativan sijais/laitoshuollon yksiköitä, jotka on paremmin resursoitu haastavasti oireilevien lasten hoitoon (THL 2018.) Nuoret haastatteluissa kuvaavatkin aiempien sijaishuoltopaikkojen eroa usein ”kevyemmäksi”. Tästä hyvinä esimerkkeinä Jonnen ja Saran kuvaukset toisista sijaishuoltopaikoista:

Ei ku sehä oli ihan sellanen avolaitos.. et meki päästin hiipiin (ulos). Et vaikke se oli keittiös nii me päästii, ku se oli kolmikerroksinen. Sielt ylhäältä oli ikkuna sisäpihalle, mis oli parkkipaikka ja silleen.. Et ois päässy kiipee ikkunoit pitkin alas toimistoon. Mentii aina sitä kautta ja mentiin ulos. Tai hypättii sielt kiivettiin et siin oli kaks metriä et kiivettiin sit kolmikerroksisen seinää , et siin oli pitkä sellanen... Mentii siitä koulun katolle ja kierrettiin sielt kauempaa sitte. Me öisin lähettii ja aamuyöst takasin et ei kukaa ees tajunnu. Tai välist tajus, mut ei meille tullu siit mitää (seuraamuksia). Et se oli sellanen paikka et tota.. jos joku vaikka lähti karkuu, niin ne kelas vaa et – se lähti yöjuoksulle... et ei siin mitään (Jonne).

Nii kyl mä välist katoin niitä toisen laitoksen toimintaa sillee, et mitä helvettii te kuvittelette tekevänne? Siel ei välist tuntunu olevan yhtään mitään rajoja, sai mennä miten lystää ja silleen. Just se että ohjaajat ei tehny mitään, ne ei halunnu sekottaa virkavaltaa tai mitään yhtään mihinkään asiaan, et vaikka joku ois hatkoilla ja .. tälleen.(Sara)

Nuoret tuovat esiin myös rajattomuutta ja häiriökäyttäytymistä kotona kertomuksissaan ennen koulukodille siirtoa. Tarinoissa nousee esiin mm. vanhempien kyvyttömyyttä asettaa rajoja ja nuoren omaehtoista käytöstä.

...en mä ollu kotona (iltaisin).. mie kävin kotona ja olin et ei äiti puuttunu.. kyl se niinku vieläki ainaki sanoo et ”et nyt viittis”.. ja se aina teki niin ja.. näin.. mut ku se ei kiellä, vaan se kehottaa nii sillon se ei aseta sitä rajaa
(Hanna).

6.2 Koulukotiin sijoitus

Tutkimusaineistosta, sekä omista kokemuksista selviää mielenkiintoinen yksityiskohta. Suurin osa, ellei kaikki nuorista muistavat oman koulukotiin tulopäivämäärän. Koulukodin sijainti on reilusti asutuskeskuksen ulkopuolella maaseudulla. Tämä muutos asumisympäristössä nouseekin esiin nuorilla vahvasti kokemuksissaan.

Yhdelle haastateltavista, Hannalle, on painunut kirkkaana mieleen koulukotiin tulon hetket, sekä ensimmäinen koulupäivä. Hän, kuten muutenkin nuoret kertovat jännityksestä perhekotiosastolle tullessaan, kun tapaa ensimmäistä kertaa nuoret kenen kanssa tulevat asumaan.

no oli se vähän outoo ku mä olin tullu kaupungista ja mut laitetaan heti aamulla kävelemään pakkasessa peltotietä pitkin ja pojat on silleen et Hanna ala tulla.. sit mä olin vaa sillee et: ”Minne?!”(Hanna).

Haastattelussa Hanna kuvaa koulukodin työntekijöiden tapaamista ensikertaa myös vaikuttavaksi. Työntekijät tulivat hakemaan häntä aiemmasta sijoituspaikasta, jossa hän odotti jätesäkkien kanssa korvakuulokkeet korvilla. Hieman jopa ylimielisesti Hanna ilmoitti häntä hakeville ohjaajille ”*Tuol huoneessa on lisää jätesäkkejä*”, tarkoittaen että heidän tulisi hakea ja hoitaa hänen muutto. Tähän miesohjaaja kuitenkin reagoi välittömästi ja ohjannut Hannaa jo ensitapaamisesta lähtien muistamaan käytöstavat kättelemällä ja esittelemällä itsensä.

Jonne kuvaa koulukodin sijainnin olevan myös hölmöilyä ehkäisevä tekijä.

mä tajusin et mitä mä hölmöilisin koulukodilla et ku eihän siellä oo mitään. Et siel ei kule autoja, et on montakyt kilsaa kaupunkiin, mitä siel on pelto

ja joku ajaa traktorin kansiel yöllä. Mitä mä siel tekisin? ”Pöllin traktorin ja lähen polttaa kumia kylälle?”(Jonne).

Hermannin kertoo kahden isokokoisien miesohjaajan tulleen hakemaan häntä koulukodille, jonka jälkeen tapahtuvia toimenpiteitä hän kuvaa näin:

Auton kaa suoraan koulukodille... putkaan, siitä ratsaukseen ja siit suoraan pk:lle (perhekodeille) (Hermannin).

Hän kertoo kokeneensa henkilöntarkastuksen epämiellyttävänä, sekä ei ymmärtänyt miksi siihen oli tarvetta.

Putkassa eli suljetun osaston tarkkailuhuoneessa nuorille tehdään *ratsaus* eli henkilöntarkastus, jossa nuoren henkilökohtaiset tavarat tarkastetaan rajoitustoimenpiteellä. Tällä varmistetaan ettei nuorella ole vaarallisia aineita tai esineitä mukana heidän tullessaan koulukodille ensimmäistä kertaa.

Varsinainen pääsy koulukotiin siirtymiselle haastateltavilla kaikilla oli koulunkäynnin vaikeudet. Erityisesti koulusta pitkät poissaolot ja niistä seurannut opintojen suorittamatta jättäminen on toiminut lähes kaikilla tärkeimpänä syynä sijoitukseen koulukotiin.

Kaikilla paitsi Veetillä on ollut pitkiä luvattomia poissaoloja koulusta ennen sijoitusta koulukotiin. Veetillä, sekä Viljamilla on ollut erityisopetuksen tukimuotoja käytössä jo alakoulun ensimmäisiltä luokilta lähtien.

Haastatteluista huomaa aiempien tukimuotojen tehottomuuden kokemuksen liittyen koulunkäyntiin, tämä nousee esiin hyvin Jonnen kuvauksesta aiemmasta sijaishuoltoapaikasta:

...tais olla syksy 2009, nii mut otettiin avohuollon sijoitukseen toiseen laitokseen. Sielt mut yritettiin saaha passitettua kouluun. Koulukyydin avulla ja tolle, mut ei sekään toiminu. Ainaku taksi toi mut koulun pihaan nii mä lähin eri suuntaa menee (Jonne).

6.3 Koulunkäynti koulukodilla

Siirto koulukotiin on toiminut herätyksenä ja rajana, joka viimein on herättänyt ymmärryksen siitä, että koulukodissa viimeistään on opintojen alettava sujua.

Vaikka osalla nuorista oli hankaluuksia koulunkäynnin suhteen koulukodilla, kokivat he silti saavansa tarpeellista tukea peruskoulun suorittamista varten.

Opettajalta saatu koettu ymmärrys nuoren kouluvaikeuksiin oli suuressa roolissa. Jonne kuvaa tätä hyvin seuraavasti:

(Opettajan nimi) on just toi oma tyyli: et jos joku alkaa mädittää (riehaantuu tai raivostuu) tai huutelee jotain, nii sit se on vaa et: ”lähe menee täst luokasta, tai lähe vetää lenkki tai punnerra tai tee jotain muuta”. Et sit se keskittyminen tuli takas, et lähti kaikki energia ja tälleen. Ja jos jollain oli ylimäärästä energiaa nii Pushups (etunojapunnerruksia) vaan lattialle siit kakskyt kappaletta, nii alko hiljenee jätkä (Jonne).

Sara kuvasi samaisen opettajan kanssa kokemuksia seuraavasti:

...sillä on auktoriteettiä ja ku kaikki sano et se on hyvä opettaja ja tälleen.. et mä uskoin muita...Se ymmärtää et jos ei jaksa, et on tosi levoton, niin ei pysty tekee tehtäviä. Niin se niinku ymmärs sitä ja tälleen. Se oli tosi ymmärtäväinen (Sara).

Itse koulunkäyntiä oppilaat kuvaavat eri tavoin. Osalle suuri merkitys on tietyllä opettajalla, osalle oman motivaation löytö oli suurimmassa roolissa koulutyön onnistumiselle. Kuitenkin kaikkien nuorten kertomuksissa nousee esiin koulutyön onnistuminen tietyn opettajan kanssa, muiden opettajien kanssa sen epäonnistuessa.

Veetiltä kysyttäessä haastatteluissa mitä opettajat olisivat voineet tehdä että koulunkäynnistä olisi tullut sujuvampaa. Hänen vastaus tähän:

ei mitään.. se on loppupeleissä kiinni siit et sen ite tajuaa ja löytää sen motivaation (Veeti).

Hanna kuvaa ihmetystään erilaiseen tapaan tehdä koulutyötä:

ensinnäki mä mietin et miks mulla ei oo lukujärjestystä.. miksen mä mee eri tunnille.. kokoajan on sama opettaja, kukaan ei kato mitä mä teen ja millon mä teen.. ja niinku aamulla katottiin uutiset.. ei kukaan katso koulussa uutisia! ei kukaan tunnilla pelaa biljardia luokassa! (Hanna).

Nuoret kertovat tärkeimpänä motivaatiotekijänä olevan koulukodista poispääsy peruskoulun päästötodistuksen saamisen myötä. Tätä kuvaa hyvin Hermannin kuvaus aiheesta:

alussahan se oli silleen ettei haluis olla (koulukodin koulussa), mut loppujen lopuks ku tuli tää kasi ja ysi luokka nii se on pakko vaa painaa menee.. et halusin niinku opiskella et saan sen arvosanan et pääsen ammattikouluun ja siitä töihin.. (Hermannin).

6.4 Elämä perhekodissa

Koulukodin perhekoti ei yhdellekään nuorelle ollut ensimmäinen sijaishuoltopaikka kodin ulkopuolella. Perhekodilla perhekotiohjaajat vaihtuivat osalla nuorilla jopa kaksi kertaa heidän asuessaan siellä. Minä avovaimoni kanssa toimimme suurimmalle osalle nuorista ohjaajina pisimmän ajan koulukodin perhekodissa, yhteensä kaksi vuotta.

Hermannin kuvaa tuntemuksiaan jatkuvasta ohjaajien ja asuinpaikan muutoksesta:

olihan se aika.. vähän surullista. .. kuitenkin kokoajan vaihtu enkä mä kerinny siin olee koulukodis ku neljävuotta.. niin, kokoajan vaihtu ja ei tienny et mihin asettuu siinä (Hermannin).

Koulukodin perhekodin tuli olla toiminta-ajatukseltaan kodinomainen yksikkö, jossa nuorille pyrittiin tarjoamaan turvallinen kasvuympäristö tukien heidän kasvua ja kehitystä kohti itsenäistä elämää.

Mielikuvia perhekodista nuoret kertovat seuraavasti:

se tuntu sil hetkel et se ois ollu keskel korpee ja ei oo mitään.. ja sillee keskel mitään.. vaikutti ihan mukavalt paikalta ku ei ollu sellanen osasto mihin mä oon tottunu.. kelasin et saattaa olla ihan rentoo ku tää on niinku perhekoti ja tällee.. ja olihan siel rennompaa ku osastolla.. se oli ihan mukava mulle sillee (Viljami).

Jotenki tuli parempi olo asuu siellä perhekodis ku sellases ryhmäpaikassa mis siel ohjaajat vaihtu et siel oli samat henkilöt läsnä . Et seki teki mulle ihan hyvää (Jonne).

ku asuu toisen ihmisen kaa saman katon alla nii et sä voi vaan ignorata (olla huomioimatta) sitä, et kyl siin on pakko tulla toimeen ja vähemmälläki kehitty sellanen (suhde) et voi puhuu sen toisen kaa (Hanna)

Nuoret kuvaavat sitä millä tasolla perhekoti oli koti hyvin eri tavoin.

olihan se vähän... tavallaan sama ku muutti pois kotoa. ku kyl siit muodostu se oma perhe niin sanotusti.. että.. ku ei sit vaa voi jättää taakseen, ku on asunu monta vuotta samojen tyyppien kaa.. vaikka sit vanhemmat vaihtu ja osa nuoristaki vaihtu nii kyl se oli silti niinku.. ku ois kotoa lähteny.. –

Ku oppii sanomaan laitosta kodiksi, niin siellä on hyvä olla (Hanna.)

*no ei se silleen kodilta oo tuntunu..vaikka neljä vuotta asunu. –
oltiin enemmän yhdessä, tehtiin enemmän asioit yhdessä.. tiivistettiin se porukka. tai se tiivisty se porukka. (Veeti.)*

oli se tosi hyvä (asua perhekodissa), parempi juttu ku .. sai kuitenkin olla vapaampi ku laitoksessa. – Oli kokoajan ne samat ohjaajat. osastolla ei – kyl se niinku auttaa oikeesti niitä ihmisiä jotka ei oo osastoihmisiä. (Sara)

Perhekodin arkeen kuului koulunkäynnin lisäksi yhteinen ajanvietto ja vapaa-ajalla erilaiset reissut ja menot. Näitä nuoret tuovat hyvin esiin haastatteluissa, kuvaamalla kuinka rentoa ja mukavaa oli kun tehtiin asioita yhdessä. Yksi nuorista kuvaa perhekotia *yhteisöksi*, missä asioita tehdään yhdessä ja elämää jaetaan saman katon alla.

Elämää perhekodilla nuoret vertaavat usein suhteessa koulukodin osastoon. He mieltävät osastolla olon olevan epämiellyttävää ja perhekodilla arjen olevan mukavampaa.

6.5 Itsenäistymisen kokemukset

Kun nuoria haastateltiin, olivat he juuri muuttaneet itsenäiseen asumismuotoon vain paria kuukautta aikaisemmin. Tästä syystä haastatteluissa nousi esiin vahvasti tuntemukset liittyen koulukodista ja perhekodista poismuuttoon, sekä itsenäisen ja omaehtoisen elämän alkuun.

Nuoret kertovat toisen asteen opintojen alkaneen ensin hyvin, mutta kaikilla jonkinasteisia vaikeuksia tullut kuitenkin esiin. Kertomuksissa nuoret puhuvat koulunkäynnin muutoksesta verraten aiempaan.

kaikki muuttu ihan toisenlaiseksi.. saatetaan tankkaa neljää viittä eri asiaa saman päivän aikaan.. sit pitäs kolme koetta tehdä seuraavan päivän aikaan..nii ei mul riittä aivot siihen lukemiseen (Hermann).

Nuoret kertovat ettei heidän saamansa tiedot tai taidot koulukodin koulusta poikkea luokkatovereihinsa nähden. He kokevat saaneensa vähintäänkin riittävät kyvyt tiedollisesti koulunkäyntiin. Toisen asteen koulunkäynnin vaikeudet johtuneet muista sopeutumisvaikeuksista.

Itsenäiseen elämään ja omaan vapauteen nuoret kertovat että heillä oli alkuun tottumisvaikeuksia.

meni se kolme viikkoa et ei osannu liikkua ku ne rajotukset oli ja ei tajunnu sitä vapautta... ja sit ku sen vapauden tajus niin sen kans tajus (Veeti).

6.6 Kokemus puuttumisen tarpeellisuudesta

Mun mielest pelkkää hyötyä (koulukotisijoituksesta), ku mä en todennäkösesti ois missään koulussa, jos en ois joutunu koulukotiin... Ku se koulunkäynti ois jääny viimeistään siihen kasin puoleen väliin, ku mut ois erotettu sielt... (Viljami).

Nuoret kaikki tuovat esiin haastatteluissa, että heidän peruskoulun suoritus ei olisi onnistunut muutoin, kuin käymällä se loppuun koulukodissa.

Haastatteluissa nousee esiin myös kokemus viimeisestä rajasta, jona koulukotiin sijoitus on toiminut.

Nuoret mieltävät tarpeelliseksi sen, että heidän käytökseensä on puututtu. He ajattelevat elämänsä menneen huomattavasti huonommin ilman koulukotisijoitusta. Tätä he kuvaavat erityyppisillä skenaarioilla:

Jos mua ei ois huostaanotettu mä oisin ollu ihan samanlainen niinku sellanen.. en mä tiä oisinko mä ollu ees hengissä varmaa siin vaiheessa – mä olin kyl sellanen et.. mua ei kiinnostanu hevon vittuakaan asiat (Jonne).

no varmaa jotain ryöstelyitä ja murtovarkauksii ja kaikkea tälläsii mitä kaveritki kaikkee on täs lähiaikoina tehny.. eiköhän se ois samaa rataa menny niitten kans sit... ...eli varmaa vankilas todennäkösesti... (Hermann).

7 Pohdinta

7.1 Tutkimuksen tarkastelua

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää koulukodin perhekotinuorten kokemuksia heidän kertomustensa avulla. Halusin tutkia nuorten kokemuksia lastensuojelusta ja elämästä koulukodilla, sekä heidän tulevaisuuden haaveitaan. Haastattelin vapaamuotoisesti kuutta perhekodin nuorta noin kahden tunnin mittaisella haastattelulla heidän jo lähdettyään pois koulukodista ja eläen itsenäistä elämää.

Koulukotinuorten tutkimusta ei ole tehty paljoa, varsinkinkaan kokemuksellista tai kerronnallista tutkimusta. Jonkin verran tutkimustietoa löytyy tilastolähtöisesti, mutta mielestäni näillä ei nuorten omaa perspektiiviä saa näkyviin.

Koulukodin perhekotinuorista tutkimusta ei ole laisinkaan tai ainakaan verrattavaa tutkimusta ei ole tehty.

Aiemman tutkimustiedon pohjalta on selvää, että koulukotinuoret ovat erityinen ryhmä lastensuojelun kentällä. Koulukotinuori käsitteenä on moninainen ja olenkin pyrkinyt sitä tällä työllä avaamaan eri käsitteiden avulla. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut avata ja tuoda perspektiiviä koulukodin perhekotinuorten elämään tuomalla esiin heidän tarinoita ja sitä, miten he itse kertovat kokemuksistaan.

Lastensuojelu itsessään pitää sisällään moniulotteisen toimintakentän, jota ohjaa tarkasti määritellyt lait ja säädökset. Lastensuojelulaki, sekä muut säädökset määrittävät koko lastensuojelun toimintaa sekä valvoen, että määrittäen sitä. Tutkielmassani olen avannut näitä lakeja ja säädöksiä niiden tärkeän merkityksen vuoksi koko lastensuojelun toiminta-ajatukselle.

Koulukotinuorten psykiatrissa oirekuvaa ja taustoja olen myös pyrkinyt avaamaan sillä tavoin, että se selittää mahdollisia syitä koulukotisijoitukselle. Koulukotinuorten psykiatrinen oirekuva sisältää paljon eri ulottuvuuksia tutkittavaksi, mutta se on tärkeä osa-alue määrittäessä koulukotinuorten tulosityitä tai selittäessä käytösmalleja.

Koulukotinuoria usein kuvaa heidän käytöstään koskevat määrittelyt kouluvaikeuksineen ja käytöshäiriöineen. Haastatteleamalla nuoria itseään uskon, että elämää hankaloittavat tekijät löytyvät tarinoista, joita nuoret itse kertovat. Elämänpoluista löytyy niitä selittäviä tekijöitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tavallisen nuoruuden muuttumiseksi koulukotinuoruudeksi.

Varsinaista tutkimusta lähestyin narratiivisen tutkimusmenetelmän viitekehyksellä. Tutkimusaineistoa ja tutkimusta tarkastelen sillä hetkellä, kun aineisto on hankittu – eli noin 1-6 kk toisen asteen opintojen alkuvaiheessa haastateltavilla nuorilla.

Tutkimuskysymykset, kuten haastattelu eteni kronologisesti hakien kertomuksia ensin menneisyydestä, sitten siirrosta koulukotiin, elämästä koulukodilla ja tulevaisuudesta. Kertomuksissa nuorilla painopiste oli lapsuuden tapahtumissa ja erityisesti kouluvaikeuksissa ennen koulukotia, sekä tapahtumissa jotka johtivat koulukotisijoitukseen.

7.2 Tulosten yhteenveto

Valtion koulukotiin sijoitus haastateltaviin nuoriin nähden on ollut toimiva. Heidän tuottamissa kertomuksissa he tuovat esiin syitä koulukotisijoitukselle kuvaamalla taustojaan ja mennyttä aikaansa. Koulukotiin tulosityt vastaavat tyypillistä koulukotinuorta (Kitinoja 2005.) He tuovat esiin kertomuksia koulupoissaoloista, perhetaustoista, käytöshäiriöistä ja muista koulukotinuorelle tyypillisistä ominaisuuksista. Problematiikaltaan siis nuoret näyttäytyvät koulukodin tyypillisinä asiakkaina, erityisesti kun aiemmat ns. ”kevyemmät” hoito- ja kasvatustuodot ovat osoittautuneet tehottomaksi. Koulunkäynnin erityisopetusta nuorilla on myös kouluhistoriassaan tyypillisesti.

Kertoessaan ajasta ennen koulukotia, nuoret tuovat esiin rajatonta ja omaehtoista käyttäytymistä. Pelkkä koulukotiin sijoitus on toiminut ikään kuin viimeisenä rajana ja pysäyttäjänä heidän käytökselleen. Tämä myös kuvaa osaltaan koulukodin toimivuutta ja sopivuutta perhekodin nuorille heidän omasta mielestään.

Tämän tutkimuksen keskiössä eivät ole nuorten kodin ja perhetaustan ongelmat vaikka ne suuressa keskiössä koulukotinuorilla tyypillisesti ovat. Niitä ei haastatteluissa ole erityisesti kysytty tai ne eivät ole nousseet kertomuksissa esiin.

Koulukodin perhekodin nuoret mieltävät ainutlaatuisiksi ja mukavaksi sijaishuoltopaikaksi, jota korostaa perhekodin kodinomaisuus ja rento yhdessäolo. Tätä he tuovat kertomuksissa esiin erityisesti verratessaan perhekotia muihin sijaishuoltopaikkoihin tai koulukodin osastoihin.

Perhekodin yhdessäolo, muut nuoret, sekä yhdessä tekeminen korostuvat hyvinä muistoina nuorten tarinoissa.

Nuoret kuvaavat myös työntekijän eli ohjaajan ja nuoren välisellä suhteella olevan suuri merkitys kasvatustyön onnistumiseen. Omaohjaajatyön (Tervonen-Arnkilk 1999) onnistumisella on siis merkittävä rooli koetussa kasvatustyössä.

Ennen koulukotia koulunkäynnin eteneminen peruskoulussa oli lähes kaikilla nuorilla pysähtynyt tai muulla tavoin problematisoitunut. Osalla nuorista oli alun sopeutumisvaikeuksia koulukodilla opettajan kanssa, mutta ratkaisut heille kaikille löytyi esimerkiksi vaihtamalla luokkaa. Koulukodissa opinnot alkoivat etenemään ja kaikkien peruskoulun oppimäärä tuli suoritettua. Jokainen nuori pääsi hakemaansa toisen asteen opiskelupaikkaan ja kertovat käyvänsä koulua alun mahdollisista ongelmista huolimatta. Erityisluokkamuotoinen opetus on toiminut jokaisen haastateltavan nuoren kohdalla erinomaisena keinona saattaa peruskoulun oppimäärä loppuun. Pienryhmissä ja mukautetulla tahdilla tapahtuva koulunkäynti on nuorista ollut mieluisa vaihtoehto koulunkäyntiin. Kuitenkaan toisen asteen opintojen opiskelua ns. ”tavallisessa” luokassa nuoret eivät kertomuksien mukaan ole kokenut haasteelliseksi. Taidollisia tai tiedollisia puutteita tai valmiuksia toisen asteen opintoihin ei kertomuksissa nouse esiin. Kertomuksissa nuoret korostavat opettajan roolia, sekä opettaja-oppilas suhdetta tärkeinä asioina opintojen onnistumiseen.

Kokemus puuttumisen tarpeellisuudesta nousee esiin jokaisella nuorella. Nuoret ajattelevat elämänsä menneen huomattavasti huonompaan suuntaan ilman

koulukotisijoitusta. Koulukoti on myös toiminut opiskelumotivaation herättäjänä nuorilla. Kysyttäessä missä he näkevät itsensä viiden vuoden kuluttua, uskovat he pääasiallisesti asioiden menevän positiivisesti. Asioiden huonoon suuntaan menemistä nuoret pitävät epätodennäköisenä, vaikka sanoittavat yksityiskohtaisesti pelkonsa siitä mitä se mahdollisesti tarkoittaa. Nuoret pelkäävät tulevaisuudessa omien sanojen mukaan keskeyttävänsä opintonsa ja syrjäytyvänsä tämän johdosta yhteiskunnasta. Syrjäytymisen eri mekanismeja he kuvaavat monipuolisesti pelkoina kuten päihderiippuvuus ja rikollisuus. Kysyttäessä nuorilta heidän tukiverkostosta, eli kokevatko he että heillä on läheisiä jotka voisivat auttaa syrjäytymisriskin kasvaessa, vastaavat he tähän myöntävästi.

Itsenäiseen elämään siirtyessä koulukotinuoret ovat suuressa syrjäytymisriskissä (Manninen 2013), toisen asteen opinnoissa pysyminen pienentää syrjäytymisriskiä merkittävästi.

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Haastatteluaineistoa läpikäydessä nuorten itsenäinen elämä ja toisen asteen opinnot olivat alkuvaiheessa. Heidän kanssa pidämme avovaimon kanssa yhteyttä ja tätä kautta tiedämme, että tutkimuksen ja aineiston käsittelyn jälkeen nuorien elämässä on tapahtunut suuria muutoksia.

Yhdelläkään nuorella toisen asteen opinnot eivät ole alkaneet ongelmitta, kaikilla on ollut joko luokan vaihtoa, pitkiä poissaoloja koulusta tai muita ongelmia.

Tästä nouseekin esiin tärkeitä aiheita jatkotutkimukselle; Missä mennään tällä hetkellä? Mitä ongelmia itsenäisen elämän alkuvaiheessa nousi esiin ja miten niistä päästiin eteenpäin?

Koen myöhemmän tutkimuksen tärkeäksi siitä syystä, että sen avulla mahdollisesti löytyisi se tietty kohta tai syy nuorten elämästä, joka on johtanut ongelmien kasautumiseen itsenäisen elämän alkuvaiheilla.

Oman työkokemuksen myötä lastensuojelussa olen huomannut tämän ilmiön myös muuallakin kuin koulukotinuorilla. Jotakin tapahtuu ”ongelmanuorilla” itsenäisen elämän

alkuvaiheilla, kun he asuvat omillaan täysi-ikäisenä. En osaa sanoa johtuuko ongelmien kasautuminen itsenäisestä asumisesta aiemman laitosasumisen tai sijaishuollon tuen puuttuessa vai kuntien jälkihuollon puutteista. Koen tärkeäksi tutkia 17-18 -vuotiaiden lastensuojelun sijaishuoltoasiakkaiden siirtymisvaihetta jälkihuoltoon 18-21 -vuotiaiksi asti.

Tämän tutkielman myötä on kuitenkin selvää, että koulukodin perhekotinuorilla on ainutlaatuisia tarinoita kerrottavana. Tutkimusaineistoa pystyn hyödyntämään myös myöhemmässä tutkimuksessa. Pitkittäistutkimukseen nuoret ovat suostuneet ja uskon että elämäkertatutkimuksen avulla saisin heidän tarinansa parhaiten tuotua esiin.

7.4 Tulosten pohdintaa

Koulukodilla perhekotiosastoa pyörittäessä tulin vakuuttuneeksi siitä, että nuorten kokemuksissa on jotakin ainutlaatuista. Kaikilla heillä oli uniikki kulkureitti siihen pisteeseen elämässä, jossa he silloin olivat. Kasvatustyöllä avovaimoni kanssa pyrimme tukemaan heitä tulevaisuutta ajatellen, jotta he pääsisivät sitoutumaan yhteiskuntaan esimerkiksi jatko-opiskelun muodossa. Kasvatustyön onnistumisesta mielestäni kertoo se, että perhekotimme kaikki nuoret saivat peruskoulun päästötodistuksen, sekä haluavat edelleen meihin omaehtoisesti olla tekemisissä ja kertoa kuulumisiaan. Tapaamme nuoria 1-4 kertaa vuodessa, olemme myös yhden pojan lapsen sylikummeja.

Koulukodissa olevat nuoret ovat erityisessä riskiryhmässä yhteiskunnasta syrjäytymiselle. Usein nuoret tässä vaiheessa ovat jo ”irronneet” tavalliseksi pidettävästä nuoruudesta. Koulukodin kasvatustyön keskeisenä tehtävänä onkin saada nuori kiinnittymään takaisin elämään.

Valitettavasti hoito- ja kasvatustyö ei aina saavuta haluttua lopputulosta, mutta mielestäni avun saaneet nuoret kuitenkin hyötyvät saamastaan hoidosta. Koulukotityö on arvokasta työtä, sen tutkiminen on myös tässä mielessä merkittävää. Haluan omalla panostuksellani

pyrkä edistämään tätä kasvatustyötä tutkimuksellani ja mahdollisilla myöhemmillä tutkimuksilla.

Haastatteluja tehdessä yksi keskeinen teema nousi esiin jokaiselta nuorelta; Kokemus puuttumisen tarpeellisuudesta, eli siitä että jokin on tarvittu pysäyttämään rajattoman käytöksen. Nuoret kertomuksissaan tuottavat esiin puuttumisen olleen tervetullut ja tarvittava kokemus, vaikkei se varsinaisesti puuttumisen hetkenä ole positiivisena koettu. Puuttuminen on rajojen asettamista, rajojen asettamisen sanotaan olevan rakkautta. Lastensuojelun väliintulo nuorten elämään voidaan nähdä olleen jotain sellaista, jonka koulukodin perhekotinuoret sanoittavat välittämiseksi.

...mul ois menny tosipaljon yli...en tiä niinku missä mä oisin .. et oisinko tappanu itteni, jos koulukoti ei ois mitään estäny tai mä en ois ollu siellä. Tai ei ois ollu rajoituksia, niin mä en ois ymmärtäny asioita. En mä ois tässä, et mä siitä kiitän tosi paljon (Sara).

Lähteet

Abbott, H. P. (2001). *The Cambridge introduction to narrative*. New York: Cambridge University Press.

Haikari, J. (2009). *Latu auki elämään: Sippolan koulukodin historia 1909-2009*. Kouvola: Sippolan koulukoti.

Heikkinen, H.L.T. (2015) Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 149-167

Hyvärinen, S. (2016). *Monta polkua johtajuuteen – Naisjohtajien urakertomuksia*. Väitöskirja. *Acta Universitatis Lapponiensis* 321. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hämeen-Anttila. (2015). *Sosiaalihuoltolaki uudistuu koulutusvideo*. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/sosiaalihuoltolaki>

Hänninen, V. (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Hänninen, V. (2015). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 168-174

Jahnukainen, M. (2004) *Koulukodissa ja koulukodin jälkeen*. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Helsinki: Stakes

Jahnukainen, M., Kekoni M. & Pösö, T. (2004). *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 43. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kitinoja, M. (2005). Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: STAKES

Kyrönseppä, U., & Rautiainen, J. (1990). Lastenkotilasten kouluvaikeudet alkavat varhain. *Opettaja*, 85(23), 16-17

Laki lastensuojelusta (2007) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 27.6.2018

Lehto-Salo, P. (2011). Koulukotisijoitus-nuoren toinen mahdollisuus?: mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research; <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36670/9789513944353.pdf?sequence=1>

Manninen, M. (2013). Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40713/manninen_vaitoskirja.pdf?sequence=1

Mikkola, M. (2004). Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa: Puonti, A. Saarnio, T. & Roos, J. P. 2004. Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari.

Maughan, B. Rowe, R., Messer, J. & Goodman, R. (2004) Conduct Disorder and Oppositional Defiant Disorder in a national sample: developmental epidemiology. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 43, 609-621.

Myrskylä, P. (2012). Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?. Eva-analyysi 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. Luettu 26.6.2018

Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf Luettu 06.02.2018

Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life history and narrative. London: Falmer Press, 5–23.

Purtilo-Nieminen, S. (2009). Tie yliopistoon – Narratiivinen tutkimus avoimen yliopiston väylän kautta tutkinto-opiskelijoiksi hakeutuneista. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 166. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Puonti, A., Saarnio, T., Hujala, A. (2004) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pösö, T. (2004). Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes

Räty, T. (2012). Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Porvoo: Bookwell Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017) Verkkosivut lastensuojelusta. <http://stm.fi/lastensuojelu> . Luettu 20.12.2017.

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, OECD (2018). Julkisen sektorin tilastoja. Tilastojen verkkosivut. <https://data.oecd.org/socialexp/family-benefits-public-spending.htm>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018). Valtion koulukotien verkkosivut. <http://www.valtionkoulukodit.fi/koulu.html> Luettu 07.02.2018.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2018). Lastensuojelu 2017: Tilastoraportti 17/2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Tervonen-Arnkil, K. (1999) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Äärelä, T. (2012). ”Aika paljolla vaikuttaa minkälainen ilme opettajalla on naamalla.”: Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Liitteet

LIITE 1 – ICD-10 Tautiluokituksen mukaiset käytöshäiriön diagnostiset kriteerit

I. Toistuva ja pitkäaikainen käytösmalli, jossa rikotaan toisten perusoikeuksia tai iänmukaisen sosiaalisen käyttäytymisen perusnormeja tai -sääntöjä. Kesto on vähintään 6 kuukautta.

Lapsella tai nuorella on kolme tai useampia seuraavista oireista, joista vähintään kolme on kohdista 9-23:

1. Kehitystasoon nähden epätavallisen paljon tai vaikeita kiukkukohtauksia
2. Riitelee usein aikuisten kanssa
3. Kieltäytyy usein aktiivisesti toteuttamasta aikuisten pyyntöjä tai uhmaa sääntöjä
4. Tekee usein ilmeisen tarkoituksellisesti asioita, jotka ärsyttävät muita ihmisiä
5. Syyttää usein muita omista virheistään tai huonosta käytöksestään
6. Suuttuu herkästi tai on helposti toisten ärsytettävissä
7. On usein vihainen tai harmistunut
8. On usein ilkeä tai kostonhaluinen
9. Usein valehtelee tai rikkoo lupauksia saadakseen hyötyä tai suosiota tai välttääkseen velvollisuuksia
10. Aloittaa usein fyysisiä tappeluita (ei sisällä sisarusten välisiä tappeluita)
11. On käyttänyt asetta, joka voi aiheuttaa vakavaa fyysistä vahinkoa toiselle
12. Viipyy usein yömyöhään ulkona vanhempien kiellosta huolimatta (alkanut alle 13-vuotiaana)
13. Kohdistaa toisiin ihmisiin fyysistä julmuutta
14. Kohdistaa fyysistä julmuutta eläimiin
15. Tuhoaa tahallaan muiden omaisuutta
16. Syyttää tarkoituksella tulipaloja, joissa vakavan vahingon riski
17. Varastaa tärkeitä tai arvokkaita esineitä kotoa tai muualta
18. Pinnaa usein koulusta (alkanut alle 13-vuotiaana)
19. On karannut kotoa tai sijaiskodista vähintään kahdesti ja vähintään kerran pidemmäksi aikaa kuin yhdeksi yöksi (paitsi jos lapsi pakenee fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa)
20. Tekee rikoksen uhria vahingoittaen
21. Pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen kanssaan
22. Kiusaa ja pelottelee usein toisia
23. Murtautuu toisen henkilön asuntoon, muuhun rakennukseen tai autoon

Kohdissa 11, 13, 15, 16, 20, 21 ja 23 mainittujen oireiden esiintyminen vain kerran riittää kriteerin täyttymiseen.

II. Vähintään yhden kohtien 923 sisältämistä oireista on oltava kestoaltaan vähintään kuusi kuukautta.

III. Ei ole diagnosoitavissa seuraavia sairauksia: skitsofrenia, mania, vakava masennus, epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö, laaja-alainen kehityshäiriö, hyperkineettinen häiriö, samanaikainen käytös- ja tunnehäiriö, lapsuusiässä alkava tunne-elämän häiriö.

LIITE 2 – THL - Rajoitustoimenpiteiden toimeenpano ja niitä koskeva päätöksenteko pähkinänkuoressa

https://thl.fi/documents/647345/0/Rajoitustoimenpiteet+p%C3%A4hkin%C3%A4nkuoressa_JT.pdf/6bf3a84e-f48b-4d14-a233-b05d86514e18

Rajoitustoimenpiteiden toimeenpano ja niitä koskeva päätöksenteko pähkinänkuoressa 13.12.2012

Lainkohta (LsL)	Päätös	Soveltamisala	Toteutus ja päätöksenteko	Muutoksenhaku ja tiedoksianto
62 § 63 §	Yhteydenpidon rajoittaminen <i>enintään 30 vrk</i> yhtäjaksoisesti	Laitoshuolto ja perhehoito	Päätös <ul style="list-style-type: none"> LsL 13 § 2-3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija) tai kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa tai tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa LsL 13 § 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava viranhaltija) tai lastensuojelulaitoksen johtaja 	HUOM! Myös 12 vuotta nuoremman lapsen mielipide tulee selvittää ennen päätöstä Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> 12 vuotta täyttänyt lapsi, huoltaja ja henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen on rajoitettu
62 § 63 §	Yhteydenpidon rajoittamisen <i>jatkaminen</i> tai kun yhteydenpidon rajoittaminen on alun perin tarpeen määrätä <i>30 vrk pidemmäksi ajaksi</i> (enintään 1 vuosi / päätös)	Laitoshuolto ja perhehoito	Päätös: LsL 13 § 2-3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija)	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> 12 vuotta täyttänyt lapsi, huoltaja ja henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen on rajoitettu

62 § 63 §	Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen vanhemmille tai huoltajalle	Laitoshuolto ja perhehoito	Päätös <ul style="list-style-type: none"> LsL 13 § 2-3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija) tai kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa tai tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa LsL 13 § 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava viranhaltija) 	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> 12 vuotta täyttänyt lapsi ja huoltaja
62 § 63 §	Yhteydenpidon rajoittamisen lopettaminen	Laitoshuolto ja perhehoito	Päätös <ul style="list-style-type: none"> LsL 13 § 2-3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija) lastensuojelulaitoksen johtaja omien päätöstensä osalta 	
65 §	Aineiden ja esineiden haltuunotto	Laitoshuolto	<ul style="list-style-type: none"> toteuttaminen <ul style="list-style-type: none"> laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva (tehtävä viipymättä ilmoitus johtajalle tai hänen määräämälleen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla) päätös (ei tarvitse tehdä, jos omaisuus palautetaan lapselle) <ul style="list-style-type: none"> laitoksen johtaja tai johtajan määräämä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva 	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> 12 vuotta täyttänyt lapsi ja huoltaja
66 §	Henkilöntarkastus	Laitoshuolto	<ul style="list-style-type: none"> toteuttaminen <ul style="list-style-type: none"> laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan 	Ei kirjallista hallintopäätöstä

			<ul style="list-style-type: none"> o laitoksen johtaja tai o johtajan määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva 	
67 §	Omaisuiden ja tilojen tarkastaminen sekä lähetysten tarkastaminen luottamuksellista kirjettä tai viestiä lukematta	Laitoshuolto	<ul style="list-style-type: none"> • toteuttaminen <ul style="list-style-type: none"> o laitoksen johtaja tai johtajan määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö o lisäksi lapsen ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön oltava läsnä, jos ei erityistä syytä poiketa tästä o lapselle aina selvitettävä tarkastuksen syy • päätös <ul style="list-style-type: none"> o laitoksen johtaja tai o johtajan määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö 	Päätös tiedoksi (ei muutoksenhakuoikeutta) <ul style="list-style-type: none"> • lapsi ja • huoltaja
67 §	Lähetysten luovuttamatta jättäminen	Laitoshuolto	Päätös: lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka voi lukea viestin ennen päätöksen tekemistä.	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> • 12 vuotta täyttänyt lapsi ja • huoltaja
68 §	Kiinnittäminen	Laitoshuolto	Toteuttaminen <ul style="list-style-type: none"> • laitoksen johtaja (annettava kirjallinen selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle) tai • laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö (annettava kirjallinen selvitys johtajalle) 	Ei kirjallista hallintopäätöstä
69 §	Liikkumisvapauden rajoittaminen	Laitoshuolto	Päätös <ul style="list-style-type: none"> • yhteensä enintään 7 vrk kestävä rajoittaminen <ul style="list-style-type: none"> o laitoksen johtaja tai o johtajan määräämä laitoksen hoito- ja 	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen

			kuuluva ja <ul style="list-style-type: none"> o lisäksi oltava läsnä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva, jollei poikkeamiseen ole erityistä syytä (jos läsnä vain yksi henkilö, tämä mainittava ja perusteltava päätöksessä) <ul style="list-style-type: none"> • toteuttajat voivat olla oltava eri sukupuolta lapsen kanssa, jos <ul style="list-style-type: none"> o kyseessä on terveydenhuollon ammattihenkilö tai o toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi 	
66 §	Henkilönkatsastus	Laitoshuolto	<ul style="list-style-type: none"> • toteuttaminen <ul style="list-style-type: none"> o laitoksen johtaja, johtajan määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva tai muu tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö o jos toteuttaja ei ole terveydenhuollon ammattihenkilö, läsnä on oltava myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva tai muu tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö o verinäytteen saa ottaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö o toteuttajat voivat olla oltava eri sukupuolta lapsen kanssa, jos <ul style="list-style-type: none"> ▪ kyseessä on terveydenhuollon ammattihenkilö tai ▪ toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi • päätöksenteko 	Päätös tiedoksi (ei muutoksenhakuoikeutta) <ul style="list-style-type: none"> • lapsi ja • huoltaja

			kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö <ul style="list-style-type: none"> ○ ilmoitus viipymättä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle • yli 7 vrk mutta yhteensä enintään 30 vrk kestävä rajoittaminen: lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä 	<ul style="list-style-type: none"> • 12 vuotta täyttänyt lapsi ja • huoltaja
70 §	Eristäminen	Laitoshuolto	Päätös <ul style="list-style-type: none"> • enintään 24 tuntia: laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö • mahdollista jatkaa uudella päätöksellä vielä 24 tuntia: laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö • ilmoitus viipymättä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle • määrättävä, kenen tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta 	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> • 12 vuotta täyttänyt lapsi ja • huoltaja
72 § 73 §	Erityinen huolenpito	Laitoshuolto	Päätös <ul style="list-style-type: none"> • LsL 13 § 2-3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija (johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija) lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmistelusta • päätöksen perustuttava moniammatilliseen arvioon • lopettamisesta tekee päätöksen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä 	Päätös tiedoksi ja muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen <ul style="list-style-type: none"> • 12 vuotta täyttänyt lapsi ja • huoltaja

Haastattelukysymyksiä – haastattelua ohjaavia teemoja

Ennen koulukotia:

- Koska/minkä ikäisenä sijoitettu?
- Missä ennen koulukotia?
- Miten koulu sujui ennen koulukotia (keskiarvo, oma kokemus)
- Minkälainen koululuokka/opettaja ennen koulukotia

Koulukodissa:

- Ensikokemukset koulukodista
- Opintojen eteneminen?
- Oma asenne koulunkäyntiin? (tuntuiko että on ”pakko” opiskella vai halu oikeasti itsensä vuoksi opiskella)
- Oppiminen, kokemus siitä oppiko oikeasti jotakin

Koulukodin jälkeen:

- Jatko-opiskelupaikka?
- Opitut taidot/tiedot?

Kokemus:

- Missä mennään? Tuntuuko että jatko-opiskelu/ammattinhanke onnistuu?
- Ilman koulukotia, mitä elämä olisi nyt?
- Asennemuutos?
- Kyvyt, tiedot ja taidot mitä koulukoti on tarjonnut?
- Kokemus ”puuttumisen” tarpeellisuudesta.

LIITE 4 – Nuorten ja ohjaajien käyttämää sanastoa / slangia

Sijaishuoltolaitoksissa asuvilla nuorilla ja ohjaajilla on muodostunut omanlainen slangi kuvaamaan tiettyjä lastensuojelun ominaisia asioita. Tässä muutamia nuorten kanssa töissä esiin nousseita sanoja ja käsitteitä.

Aspi – Asiakassuunnitelmapalaveri

Hatka / hatkata / ottaa hatkat - karata / paeta/ lähteä luvattomasti sijaishuoltopaikasta

Ratsaaminen / ratsata – Rajoitustoimenpide: aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus

LVR / LVR:ssä - Rajoitustoimenpide liikkumisvapauden rajoittaminen

Erkka / joutua erkkään - Rajoitustoimenpide eristäminen ja erityinen huolenpito

Seulat / Seulata – Ottaa huumausaineseula virtsasta

Liikut – Ohjatun päivätoiminnan ulkopuolella tapahtuvaa nuoren luvallista poistumista sijaishuoltolaitokselta vapaa-aikana.

YPR – Yhteydenpidon rajoitus. Nuoren yhteydenpitoa rajoitetaan lastensuojelullisista syistä, esim. matkapuhelimen käyttöä rajoitetaan tai tiettyihin henkilöihin yhteydenpitoa rajoitetaan.